

MELLAN SAMHÄLLE OCH NATUR

ARKITEKTUR FÖR FRILUFTSLIV
& RURALA PLATSER

AAHM01
Examensarbete i arkitektur
Degree Project in Architecture
LTH 2023

Mellan samhälle och natur
Between society and nature
Författare – Karin Hedberg
Handledare – Nina Aronsen
Examinator – Lars-Henrik Ståhl

ABSTRACT

Between society and nature is a thesis project that investigates the possibilities to make nature and recreational areas more available with help of architecture. The study is based on Swedish outdoor tradition, its history and development as well as rural opportunities and challenges.

How can we make more people feel welcome in nature and is it possible for a designed space in this environment to accommodate different needs and user groups? How can a rural society benefit and strengthen locally through the act of inviting more people to its nearby nature?

I am working comprehensively with Skåne county, existing outdoor systems and the consequences of urbanization for rural areas. The thesis focuses closely on Tjörnarps, the approach to a nature site and investigates an overlapping strategy between the village and its adjacent nature.

INGRESS

Examensarbetet *Mellan samhälle och natur* undersöker arkitekturens möjlighet att tillgängliggöra natur och rekreation. Studien tar avstamp i den svenska friluftslivstraditionen, dess historia och utveckling samt i rurala platsers möjligheter och utmaningar.

Hur kan fler människor välkomnas i naturen och kan ett gestaltat tillägg i denna miljö tillgodose olika behov och brukargrupper? Hur kan ett ruralt samhälle gynnas och stärkas på lokal nivå genom att bjuda in fler människor till dess närliggande natur?

På ett övergripande plan arbetar jag med Skåne, befintliga friluftssystem och urbaniseringens konsekvenser för rurala platser. Projektet fokuserar närmare på orten Tjörnarps, förhållningssättet till en natursite samt undersöker strategier för att stärka orten och dess koppling till naturen.

INNEHÅLL

DEL 1 - INTRODUKTION

1.1 Inledning	08
1.2 Bakgrund & syfte	09
1.3 Målsättning	10
1.4 Frågeställningar	10
1.5 Metod & avgränsningar	11
1.6 Terminologi	13

DEL 2 - FRILUFTSLIV DÅ & NU

2.1 Starten	14
2.2 1930	16
2.3 1900-talets andra hälft	16
2.4 Millenieskiftet och framåt	18
2.5 Friluftslivets varför	20
2.6 Friluftsliv, för vem?	22
2.7 Och var?	22
2.8 Platsens värden	23
2.9 Friluftsliv, men hur?	24
Tankar & reflektion	25

DEL 3 - RURAL UTVECKLING

3.1 Stad, tätort eller landsbygd	26
3.2 Överblick – Skåne	26
3.3 Tillgång & efterfrågan	27
3.4 Identitet	27
3.5 Den urbana normen	28
3.6 Vem driver utvecklingen?	29
Tankar & reflektion	31

DEL 4 - PLATSBESÖK & INTERVJUER

4.1 Olika perspektiv	32
4.2 Exempel – Kullabergs naturreservat	34
4.3 Exempel – Fulltofta naturcentrum	36

DEL 5 - ATT SÖKA SIN KONTEXT

5.1 Kriterier	38
5.2 Tillvägagångssätt	40

DEL 6 - TJÖRNARP

6.1 Välkommen till samhället	42
6.2 Tjörnarps uppkomst	42
6.3 Verksamheter & service	46
6.4 Rekreation	46
6.5 Stopp & start i tågtrafiken	46
6.6 Natur	48
6.7 Vandringsleder	48
6.8 Lokalt engagemang	55
6.9 Förutsättningar	56
6.10 Utmaningar	56

DEL 7 - STRATEGI & ANGREPPSSÄTT

7.1 Behovsanalys	60
7.2 Tankar om tillgänglighet	62
7.3 Ringar på vattnet	63

7.4 Koncept för tillägg	64
7.5 Tillämpning	65
7.6 Brukare & användning	66
7.7 Site	68
7.8 Volymstudie	71
7.9 Skisser Nod	72
7.10 Skisser Satellit	74
7.11 Referenser	76

DEL 8 - GESTALTNINGSFÖRSLAG

8.1 Nod	78
8.2 Situationsplan 1:2000	78
8.3 Situationsplan 1:1000	82
8.4 Isonometrisk vy	84
8.5 Diagram	86
8.6 Plan	88
8.7 Programförklaring	90
8.8 Sektion A-A	92
8.9 Sektion B-B	94
8.10 Uppbyggnad	96
8.11 Fasad sydväst	98
8.12 Fasad nordost	100
8.13 Fasad	102
8.14 Pelare & balkar	104
8.15 Klimatskal	106
8.16 Vattenhantering	108
8.17 Invändiga material	110
8.18 Satellit	114
8.19 Satellit – Övernattingsstuga	116
8.20 Satellit – Bastu	118
8.21 Satellit – Raststuga	120
8.22 Satellit – Utsiktstorn	122

DEL 9 - AVSLUTNING

9.1 Diskussion & analys	126
9.2 Tack	131
Källor	132

DEL 1 - INTRODUKTION

1.1 INLEDNING

Detta examensarbete har varit en process där målet var långt ifrån tydligt när jag började. Jag startade i mitt personliga intresse för naturupplevelser och en önskan att utforska området i relation till arkitektur. Under projektets gång har litteratur, platsbesök och samtal lett mig framåt.

Som del i min master läste jag kursen *Bostadens rum* som ges på LTH. En uppgift vi ställdes inför under kursen var att utforma bostäder i en liten by på landsbygden i Skåne. Det var första gången under utbildningen som jag introducerades för en icke-urban kontext och det blev en ögonöppnare. Jag insåg att en stor del av utbildningen, och även diskussionen inom branschen, fokuserar på och belyser det vi bygger i staden. Denna ingång och insikt fick mig att vilja inkorporera ett ruralt fokus i mitt examensarbete.

Rapporten redogör för min process och undersökning som leder fram till ett gestaltat förslag i orten Tjörnarps i centrala Skåne. Förslaget består av en nod för friluftsliv och rekreation i kombination med program förankrat i den lokala kontexten, samt kompletterande "satellitbyggnader" utplacerade i landskapet.

Jag har under resans gång pendlat mellan många skalor och försökt ta hänsyn till olika perspektiv. Jag har funderat över arkitektens roll i förhållande till mitt projekt och i relation till den utbildning och erfarenhet jag har personligen.

1.2 BAKGRUND & SYFTE

Den svenska friluftspolitikens övergripande syfte är att stödja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv. Några viktiga förutsättningar som pekas ut är närhet till naturområden samt dess nivå av tillgänglighet och kvalitet för att främja möjligheten till friluftsliv i vardagen. År 2012 beslutade regeringen om tio mål för friluftspolitiken som bland annat inrymmer friluftsliv för god folkhälsa, att inkorporera friluftslivet i skolan, fokus på hållbart bruk och bevarande samt värna och sprida kunskap om allemansrätt och natur. Dessa mål ligger till grund för såväl regionalt som kommunalt arbete.

Det görs redan mycket i vårt land för att stödja möjligheten att ta del av naturmiljöer. Jag upplever dock ett glapp mellan det jag vill benämna som vardagsrekreation, exempelvis promenaden i det närliggande naturområdet, och det mer extrema och utmanande friluftslivet, exempelvis en fjällvandring. Det senare ställer allt som oftast krav på kunskap, utrustning, ekonomi och kräver i många fall även att brukaren måste ta sig till platser som ligger längre från hemmet. Genom att minska detta glapp tror jag att chanserna till att fler tar steget till att utforska och ta del av rekreationsområden kan öka.

Förutsättningarna för planering och utveckling av landsbygden står i stor kontrast till de exempel jag oftast fått ta del av under min utbildning. Projekt i städer med stor tillväxt och hög efterfrågan har lagt grunden för min uppfattning om placemaking-strategier, bostadsbygge och levande stadsgator. Stark befolkningsökning och ett högt exploateringsstryck gör den växande staden till norm för hur vi angriper projekt, både i skolan och i yrkesvärlden. Det blir då viktigt att påminna sig om att dessa omständigheter och förhållningssätt inte är applicerbara överallt.

Förtätning, gröna stadsrum och urban biodiversitet framhävs samtidigt som att intresset för landsbygden verkar öka både i arkitekturdiskussioner och bland gemene person. Jag vill därför öka min kunskap om de verktyg som kan hjälpa mig som arkitekt på platser där marknaden är svalare och befolkningstillväxten lägre. Det blir viktigt ur ett framtidsperspektiv att inte skilja på stad och land på det sätt som jag får uppfattningen om att vi gör idag.

1.3 MÅLSÄTTNING

Målet med examensarbetet är att undersöka hur ett eller flera tillägg kan stärka en mindre tätorts roll som nod för friluftsliv och rekreation, samtidigt som det bidrar till att aktivera och stärka det lokala samhället.

1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur kan det mentala och fysiska glappet mellan vardagsrekreation och "extremfriluftsliv" överbryggas med hjälp av strategier och arkitektur?

Vad kan ett mindre skånskt samhälle ha för roll som katalysator för friluftsliv och rekreation?

Hur bör denna katalysator gestaltas och programmeras för att stötta såväl lokalbefolkning som besökare?

1.5 METOD & AVGRÄNSNINGAR

Genom inledande faktainhämtning via litteratur skapade jag mig en förståelse och grund att bygga projektet på. Jag har tagit del av både politiska dokument, tvärvetenskapliga texter och artiklar. Samtal med personer i olika positioner har bidragit med aktuell information ur flera perspektiv. Dessa samtal har bedrivits i öppen dialogform med syfte att förstå de olika parternas positioner och synvinklar.

Platsbesök till befintliga friluftsområden runt om i Skåne har givit en bild av nuläget. Jag har samlat på mig exempel på anläggningar och tillrättalagda miljöer som stöttar friluftsliv samt insikt i vilka förutsättningar och utmaningar som finns på dessa platser. Återkommande besök till Tjörnarps har hjälpt mig att analysera både den omedelbara och större kontexten samt att utse en passande site för gestaltungsförslaget. Besöken dokumenterades med fotografier, skisser och observationer.

Skissen som verktyg har varit närvarande under hela processen. Den har stöttat mig i form av undersökande medel, dokumentation och illustrativ beskrivning. Med hjälp av modellen, både fysisk och digital, har jag studerat volym, skala och materialitet. Jag har även använt mig av referenser för både inspiration och teknisk förståelse i gestaltungsarbetet.

Det finns en nyligen antagen utvecklingsplan för Tjörnarps (2022). Jag har tagit del av materialet men valt att inte jobba mot kommunen, eller se den som min som beställare.

Hela projektprocessen har i sig själv varit stegvis avgränsande. Varje metod och skede har lett till val och prioriteringar som avspeglas i den slutgiltiga gestaltningen. Trots att förslaget grundas på ett brett förarbete är resultatet specifikt för sin kontext. Det kan därför inte ses som en generell lösning och allmänt tillämplig. Målsättningen är dock att genom min fallstudie kunna inspirera och lyfta de diskussioner och reflektioner som arbetet avser.

BILD 1 / Brygga i Tjörnarpsjön, Tjörnarps, 2023.

1.6 TERMINOLOGI

I rapporten används ord och begrepp som förklaras nedan.

Friluftsliv – Vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelse utan krav på tävling.

Rekreation – Tanken på vistelse i naturen som en stärkande återhämtning.

Naturturism – Friluftsliv som utövas under längre tid, på längre avstånd från hemorten. Ofta innefattande kommersiell vinning.

Ekoturism – Form av turism som fokuserar på upplevelser av lokala ekosystem och lokal kultur.

Naturvärden – Värde för biologisk mångfald. En naturvärdesinventering ger underlag för upprättandet av naturskydd så som nationalpark eller naturreservat.

Tillgänglighet – Med tillgänglighet menas i detta arbete att öppna upp för- och tillgängliggöra naturområden för människor. Syftar ej på tillgänglighet i mening av fysisk anpassning för personer med särskilda behov.

Tätort – Ort med minst 200 invånare i samlad bebyggelse med normalt högst 200 meter mellan husen.

DEL 2 - FRILUFTSLIV DÅ & NU

2.1 STARTEN

Den svenska friluftshistorien är nästan 150 år gammal. Bakgrunden till dess uppkomst och framväxt kan ses som ett resultat av samhällets modernisering med industrialiseringen som primär faktor. I och med urbaniseringen utvecklades friluftsliv, naturbaserad turism och utomhuspedagogik med fokus på rekreation och kunskap till en viktig del i industrisamhällets relation till natur och landskap (Sandell 2017).

År 1885 grundades Svenska Turistföreningen (STF) med syfte att främja turismen och göra landets natur mer tillgänglig för allmänheten (Svenska Turistföreningen 2023). Friluftsfrämjandet startade 1892 då de gick under namnet *Föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige*. 1912 etablerades Sveriges Scoutförbund. Dessa organisationer hade tydliga internationella inspirationskällor och friluftsliv som fenomen var något som återfanns i flera länder utanför Norden, bland annat i England och Nordamerika.

Vid sekelskiftet 1900 var friluftsliv liksom turism något som i största utsträckning bara den välbärgade överklassen hade råd och tid att ägna sig åt. Fjället, skogen och kusterna var destination för dessa, vanligtvis män, ensamma eller i mindre grupp. Det fanns en stark koppling mellan landskapsupplevelse och nationell identitet, vilket dock inte var unikt för Sverige. STF:s grundare, Svenonius, skrev år 1886: *Om ej fosterlandskärlekens heliga eld vaknar hos den, som är i tillfälle att med egna ögon se sig omkring i vårt härliga fädernesland, då kan intet väcka den till livs, då är den mannen eller kvinnan ej värd att kallas svensk* (Emmelin, Fredman, Lisberg Jensen, & Sandell 2010).

En annan viktig aspekt hos det tidiga friluftslivet var kopplingen till pedagogik. Det fanns en idé om att naturvistelsens upplevelser kan leda till beteendeförändring och påverka människors syn och förhållningssätt till djur och natur (Sandell 2017). Inom den nordiska friluftstraditionen lyfts framträdande karaktärsdrag som folklighet, enkelhet och den omfattande allemansrätten (Emmelin et.al 2010).

Dock påpekar Sandell att det aldrig enbart funnits en friluftstradition, utan flera. Det har funnits variation både gällande intresse och form beroende på faktorer som socioekonomi, kön och uppväxt (Sandell 2017). Det fanns en skiljelinje mellan det elitistiska friluftsutövandet och den fritidskultur som delvis utvecklades inom den urbana arbetarklassen. Denna grupp vistades utomhus i parker eller obebyggda stadsnära områden med fokus på vila och umgänge snarare än äventyr (Emmelin et.al 2010).

BILD 2 / "De första turisterna", Stora Sjöfallet, Lappland, 1916.

2.2 1930

Under 1930-talet skedde en demokratisering och breddning av friluftslivet som nu kom att omfatta en betydligt större befolkningsgrupp. Lagstadgad semester och sex dagars arbetvecka i kombination med högre materiell välfärd gjorde det möjligt för fler att ägna sig åt naturkontakt på fritiden. Typiska inslag som kom med denna breddning var cykelsemestrar, camping, vandrarhem och friluftsbad. Hälso- och rekreationsperspektiven var tydliga. Kvinnor samt friluftsliv i närmiljö blev även mer synligt jämfört med tidigare. Engagemanget från myndigheternas håll ökade och förutom skolans friluftsverksamhet, som sedan länge varit viktig, uppmärksammades nu den breda allmänhetens fritid och friluftsliv (Emmelin et.al 2010).

2.3 1900-TALETS ANDRA HÄLFT

Förbättrade sociala och ekonomiska förhållanden i Sverige under 1950- och 60-talet fick stor betydelse för friluftslivets utveckling. Massbilismen fick sitt genombrott och allt fler hushåll kunde nu åka på bilutflykt till naturen på helgerna. Det materiella välfärdssamhället bidrog även till att friluftslivet allt mer kom att kopplas till materiella saker särskilt utformade för fritidsändamål, till exempel fritidshus, husvagnar, fritidsbåtar och avancerad friluftsutrustning. Det statliga intresset för styrning och planering av friluftslivet blev också starkare under denna tid. Statens Naturvårdsverk inrättades 1967 och offentlig friluftspolitik fick större tyngd med konsekvenser som upprättande av friluftsanläggningar, vandringsleder, parkeringsplatser, informationstavlor och vindskydd.

Även kopplingen mellan friluftsliv och naturvård blev starkare. 1964 års naturvårdslag gjorde det möjligt för Statens Naturvårdsnämnd, idag Naturvårdsverket, att skydda områden för friluftslivets skull med hjälp av den nya skyddsformen *Naturreservat*. Arbetet fortsatte under de kommande femton åren med nya låglandsleder, kanotleder, motionscenter, upprättande av stiftelser och kampanjer med syfte att uppmärksamma befolkning på möjligheten att besöka skyddade områden. Utvecklingen var minst sagt dramatisk.

Den ökade planeringen och standardhöjningen sågs mestadels positivt på och var något som det traditionella friluftslivet fick förhålla sig till. Dock var vissa grupper öppna med sin kritik mot kommersialisering och motorisering som element i friluftslivet. I mitten av 80-talet ansågs grunden för friluftslivet lagd och Naturvårdsverkets utvecklingsarbete och bidrag till friluftsanläggningar upphörde. Ekonomiska medel fördes sedan delvis över till Sveriges Turistråd medan det största ansvaret för friluftslivet landade hos kommunerna.

I takt med växande modernt miljöengagemang och svagare samhällsekonomi under slutet av 1900-talet minskade myndigheternas intresse och engagemang för friluftslivet. Det skedde således en successiv perspektivförskjutning. Från 60-talets optimistiska syn på fysisk planering, friluftsliv och social naturvård som medel för att öka den allmänna välfärden och stärka en meningsfull naturrelaterad fritid, till början på 2000-talets perspektiv där regionen i hård konkurrens skulle säljas på den internationella marknaden med hjälp av ekonomiskt självbärande projekt, finansierade med hjälp av exempelvis EU-bidrag och entreprenörsarbeten (Emmelin et.al 2010).

BILD 3 / "Campare vid Djupadalssjön", Kumla, 1958.

2.4 MILLENIESKIFTET OCH FRAMMÅT

Som beskrivet kännetecknas det svenska friluftslivet i början av 2000-talet av en tilltagande kommersialisering samt ökad koppling mot äventyrs- och ekoturism. Många nya former av friluftsliv blir ett resultat av detta och aktiviteter som glamping, höghöjdsbanor och mountainbikeparker dyker upp runt om i landet. Millenieskiftet blir även starten för myndigheternas återuppväckta intresse för friluftslivet. Denna utveckling har sedan bidragit till att Naturvårdsverket fått tydligare ansvar för friluftsfrågorna, med särskilda stödmedel till lokala friluftsenkang och ny forskning som resultat.

Gällande miljöfrågor är det miljöpedagogiska intresset för närnatur och enkelt friluftsliv, speciellt inriktat på verksamheter för barn, påtagligt idag. Ett exempel är intresset för "I ur och skur"-förskolor. Friluftsliv och utomhuspedagogik som väg till miljömedvetenhet, hälsa och upplevelsebaserad kunskap är ett växande professionellt fält för lärare och fritidsledare.

Två andra viktiga drivkrafter för det växande intresset är hälsoaspekter och regional utveckling. Båda dessa drivkrafter har historiskt sett alltid varit återkommande teman. Men ökat stillasittande och i takt med traditionella näringars sviktande möjlighet att ge arbetstillfällen på landsbygden blir de viktiga för både folkhälsa och som tillväxtstrategi (Emmelin et.al 2010).

2012 antog riksdagen ett nytt övergripande mål för friluftslivspolitik, målet specificeras i de 10 punkterna nedan.

- > *Naturen ska vara tillgänglig för alla.*
- > *Personligt och ideellt engagemang ska stå i centrum.*
- > *Allemansrätten ska värnas.*
- > *Den hållbara användningen av naturen planeras med hänsyn till friluftslivets behov.*
- > *Kommunerna ska ha ett stort ansvar för naturen nära tätorterna.*
- > *Friluftslivet ska bidra till landsbygdsutveckling och regional tillväxt.*
- > *Skyddade områden ska vara en tillgång för friluftslivet.*
- > *Friluftslivet ska ha en given roll i skolans arbete.*
- > *Fysisk aktivitet och avkoppling ska stärka folkhälsan.*
- > *Beslut om friluftsliv ska fattas med god kunskap.*

(Naturvårdsverket 2023)

*Med slutna ögon
kan kartbladets
höjdkurvor
göra dig andfådd*

*Lunch i gröngräset
ger ett sommarminne
som rycks bort med
pincett*

Kjell Landås ur "Livsmotiv"

2.5 FRILUFTSLIVETS VARFÖR?

De drivkrafter och mål som nämns i föregående avsnitt grundas till stor del utifrån ett samhälls- och styrningsperspektiv, men friluftslivets varför är mer komplext än så. För att bryta ner detta varför kan vi definiera **fyra huvudgrupper** för motivet att idka friluftsliv.

- > *Friluftslivet är **målet**, menat att det har ett egenvärde och utövas för sin egen skull.*
- > *Utövandet används som **medel** för att uppnå ett annat mål än friluftslivet som sådant. Exempelvis att förbättra hälsan, möjlighet till motion, att rasta hunden eller ekonomisk drivkraft för kommersiella aktörer.*
- > *Aktivt användande av friluftsliv som **rekvisita**, som ett medel med mycket specifik karaktär. Det märks t ex genom reklam och annan kommunikation och fungerar stämningsskapande eller identitetsbyggande.*
- > *Natur och friluftsliv utgör endast **fonden** i bakgrunden för aktiviteter med andra syften. Det kan vara aktiviteter som cykelpendling genom ett naturreservat, ett skogsrejev eller bärplockning i användningssyfte.*

Även om friluftssystemet historiskt sett innehåller tydliga inslag av huvudgrupperna medel, rekvisita och fond har det främsta fokuset legat på friluftsliv som egenvärde. Enligt rapporten *Det svenska friluftslivet i ett framtidsperspektiv* förutspås en fokusförskjutning mot de tre förstnämnda motiven. Dagens trender visar på att människor som lockas av friluftsliv förväntas att öka. Men för att locka fler nya besökare och utövare till skog och mark antas friluftsliv som medel för en sekundär aktivitet att spela en central roll som nödvändig hävstång.

Utvecklingen inom huvudgruppen rekvisita kan kopplas till dagens digitalisering, sociala medier och vikten av att visa sin omgivning att en gör "rätt saker". Snarare än det genuina intresset för en aktivitet baseras utövandet på FOMO (fear of missing out) eller möjligheten att ta en bild som får många likes på sociala medier.

Samtidigt finns det skäl att tro att nya motiv framöver kommer att driva på ett ökat friluftsliv. I en epok av sekularisering, stort informationsöverflöd och högt tempo finns det underlag för ett ökat andligt varför som motiv för att ta sig ut i naturen.

I boken *Granskogsfolk* driver religionshistorikern David Thurfjell tesen att sekulariseringen av samhället hänger ihop med svenskarnas starka koppling till naturen. Baserat på intervjuer med personer i en urban och karriärsintensiv miljö målar han upp naturen som den plats där nostalgi och längtan efter sammanhang projiceras. I fenomenet skogsbad och det senaste decenniets renässans för den klassiska pilgrimsvandringen hittas liknande andlig betydelse av naturen (Kairos future 2021).

BILD 4 / Granskog, Tjörnarps, 2023.

2.6 FRILUFTSLIV, FÖR VEM?

Utifrån friluftslivets olika *varför* är det lätt att dra slutsatsen att det därför också finns en mängd skilda brukargrupper. Det är viktigt att ha med sig att mycket av den befintliga friluftsforskningen baseras på grupper som redan utövar friluftsliv. Kunskapen om de grupper som inte utövar friluftsliv är viktig för att bättre förstå deltagande och efterfrågan på rekreativsmöjligheter, samt för att kunna möta de politiska målen.

För att förstå friluftslivets *vem* är det relevant att titta på de hinder som finns, speciellt då samhället generellt och friluftslivet specifikt rör sig mot ökad specialisering samtidigt som mångkulturalitet och företrädare för subkulturer ökar. Att ta hänsyn till, och i vissa fall påverka, hinder för deltagande i friluftsliv kan vara en fråga om rättvisa och demokrati.

Betydande faktorer som kan hindra utövandet av friluftsliv är stress, oro, hälsa, attityder, självbild eller upplevd erfarenhet. Ekonomi, avstånd och fysisk tillgänglighet kan även begränsa möjligheten att ta del av friluftsliv. Ytterligare hinder är tid och brist på andra personer att utöva friluftsliv tillsammans med (Kairos future 2021).

2.7 OCH VAR?

Friluftslivets var berör utövarens relation till platsen. Platsen för friluftsliv kan vara något att besöka temporärt eller en plats att återkommande befinna sig på. Relationen till en plats ger människor olika förståelse för och anledning till vistelse. Vad som är hemtrakt för någon kan ses som landet av en annan. Det som är renbetesmark för grupp ett kan ses som vildmark för grupp två. För att förtydliga den platsmässiga kopplingen kan utövare delas in i **tre huvudgrupper**.

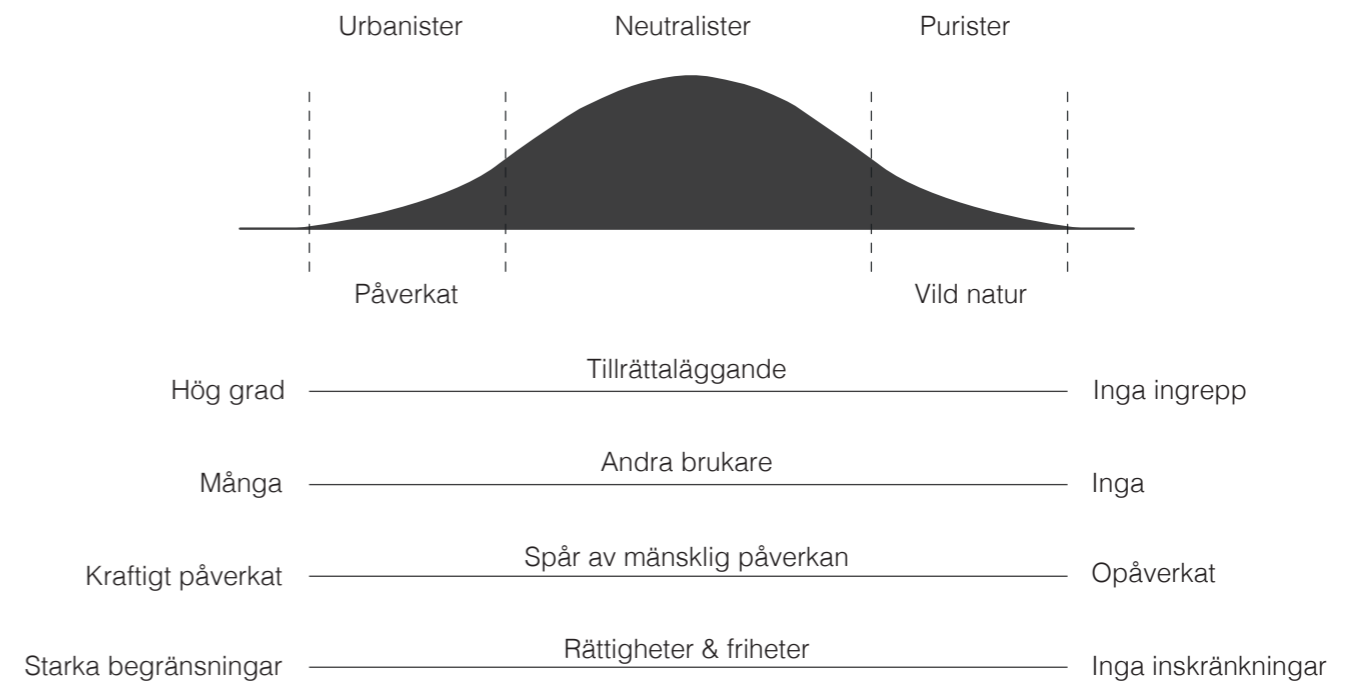
- > **Lokalborna**, dessa kan regelbundet nyttja och ta del av rekreativsområden i närområdet.
- > **Deltagare i ordnade aktiviteter** i naturen. Dessa kan vara både närboende eller tillresta, men antas vara återkommande besökare eller utövare av en aktivitet.
- > **Turister och tillfälliga besökare** är en grupp som reser till en plats utan ambition att återkomma (Kairos future 2021).

2.8 PLATSENS VÄRDEN

Ett naturområdes karaktär har uppenbart betydelse för dess attraktivitet. Vad som ses som en attraktiv naturmiljö är dock synnerligen subjektivt. För en part står höga naturvärden i fokus medan en annan efterfrågar en specifik aktivitet eller arena för sociala aktiviteter. Vidare påverkar förvaltningen platser genom att avgöra vilka landskap som ska fredas och bibehållas genom naturskydd, och i vilken grad platser tillgängliggörs genom tillrättläggande och service.

Figuren nedan visar grundprincipen för puristskalan – *normalfördelningen för preferenser av ett områdes vildmarks-karaktär*. Den gör det möjligt att grovt dela in brukargrupper i segment efter deras inställning till vildmarksupplevelse, service, ingrepp, restriktioner och så vidare. Gruppen urbanister föredrar mest konsekvent naturmiljöer som stöttas av anläggningar, anvisning och service i kontrast till gruppen purister som mest konsekvent föredrar en naturmiljö utan tillrättläggning eller möten med andra personer.

Vi kan avläsa att urbanisterna och puristerna kan ses som extremer och att de flesta friluftsutövare landar inom gruppen neutralister. Jag lyfter puristskalan då den kan vara ett viktigt verktyg i avvägningen av byggd arkitektur för friluftssändamål (Emmelin et.al 2010).

FIGUR 1 / Puristskalan, Emmelin et.al, 2010.

2.9 FRILUFTSLIV, MEN HUR?

Friluftslivets praktiska utövande kan ta olika former. Det kan bedrivas spontant eller planerat, i grupp eller enskilt, lett av ideellt engagemang eller av en kommersiell tjänst. För att möta dessa *hur* i syfte att katalysera utvecklingen för mer friluftsliv används strategier och ansatser som i regel fokuserar på att främja eller skapa förutsättningar för naturvistelse.

En aspekt som påverkar hur friluftslivet understöds är dess aktörer vilka kan vara offentliga, privata, ideella, informella och vinstfokuserade organisationer. Aktörernas utgångspunkt, syfte och mål kommer därför i hög grad påverka hur friluftslivet ser ut och kan utövas. Det leder till stora frågor som; är det okej att tjäna pengar på friluftsliv? Hur ska olika intressenter förstå varandra och kunna samarbeta? Hur ser vi på allemansrätten och utnyttjandet av privat mark för friluftslivets räkning?

Utvecklingen mot ett mer koncentrerat friluftsliv till specifika populära platser är en trend som på senare tid ses växa. Det får resultat i form av miljöslitage och att markägare vill ha ersättning för den påverkan aktiviteterna har på deras mark.

En annan trend är specialiseringen av utrustning, vilket drivit på kostnaderna för att utöva friluftsliv. Många friluftslivsaktiviteter har utvecklats till dyra "materialsporter", exempelvis skidåkning, en utveckling påskyndad av tillverkare och försäljare av material och tillbehör.

Dessa båda trender exemplifierar trenden där det bekväma, tillrättalagda och tillgängliga ökar. Det offentliga huret möter trenden med tillgängliga naturreservat, naturrum och stadsnära anläggningar. Medan det kommersiella huret präglas av marknadsföring av destinationer i hopp om att sälja hotellnätter, mat, guidning med mera (Kairos future 2021).

2.1 TANKAR & REFLEKTION

Även om friluftsliv har utövats av olika samhällsgrupper genom tiderna är det intressant att fundera över hur utvecklingen i viss mån fortsätter att befästa hierarkier. Hur och med vilka medel ska dessa individer nås på ett inkluderande sätt när friluftsliv är "till för alla"? Då friluftsliv som begrepp är mycket brett och innefattar både kommersiella och ickekommersiella aktiviteter kan det tyckas vara naivt med en så övergripande målbild. Olika förutsättningar och intressen är självklart kända och att möta dessa olikheter gör det möjligt att öppna nya dörrar.

Oavsett motiv är det väl bra att folk kommer ut? Eller? Kan skilda tankar om vad naturen ska användas till leda till allt för stora konflikter? En utmaning är uppenbart de motsättningar olika intressen kan skapa. Kan visst slitage accepteras om det medför att fler grupper kommer ut över huvud taget? Hur mycket stör ett födelsedagsfirande runt en eldstad den förbipasserande vandraren? Det kan också finnas vinning i att hitta brännpunkter och synergieffekter där flera grupper kan tillgodoses tillsammans eller sida vid sida. Kanske uppstår det då nya möten, kunskapsöverföring och samförstånd.

Var går skillnaden mellan hinder och ointresse? En del är helt enkelt inte lockade av naturen, men vissa kan tänka sig att utöva en aktivitet med natur som fond. Kan ett arkitektonisk tillägg förstärka naturupplevelsen på platsen till den mån att även den får betydelse, även om naturen i sig är av sekundärt intresse för besökaren. Stress, oro och brist på erfarenhet är hinder som skapar otrygghet, därför blir känslan av trygghet en viktig nyckel för att sänka den mentala tröskel som kan upplevas i samband med friluftslivsutövning.

Det digitala klimatet stödjer incitament som ska upplevas fotovänliga eller unika. Byggnader och gestaltade miljöer i naturen byggs för att i sig själva vara målet. Det behöver inte vara något fel med det, men vad gör det med funktionen? För att gestaltning i naturen ska överleva längre tid tror jag på kontextuell anpassning, hänsyn till omgivningen samt en genomtänkt användarstrategi.

DEL 3 - DEN RURALA UTVECKLINGEN

3.1 STAD, TÄTORT ELLER LANDSBYGD

Det kan tyckas självklart vad en urban befolkning är, alltså den del av befolkningen som bor i våra städer. Dock finns ingen enhetlig och internationellt accepterad definition av begreppet stad, vilket problematiserar det hela.

Internationellt sett är Sverige ett starkt urbaniserat land. År 2018 bodde 87% av befolkningen i tätorter. Sverige, liksom de övriga nordiska länderna, har dock en lågt satt gräns för vad som räknas som tätort vilket är en gräns på 200 invånare. Vilket betyder att både Malmö och Tjörnarps ryms inom begreppet, trots dess stora skillnad i invånarantal. Landsbygd beskrivs således utifrån vad som inte är tätort (Åkerman 2020).

3.2 ÖVERBLICK – SKÅNE

Skåne är en storstadsregion med drygt 1,3 miljoner invånare. Runt 1 miljon människor, till stor del som ett resultat av urbaniseringen, bor idag i städerna. Regionen består av en flerkärnig ortstruktur där närheten mellan de ca 240 tätorterna är större än i någon annan del av Sverige. Inom en relativt liten yta återfinns en variation av städer, orter, byar, skogar, åkrar, stränder och hav. Närhet och tillgänglighet är något som ofta lyfts fram som en av Skånes styrkor (Region Skåne 2017).

3.3 TILLGÅNG & EFTERFRÅGAN

Tillväxtverket spår en befolkningsökning i Skåne på upp till 10% under perioden 2017-2030. Trots att urbaniseringen tekniskt sett fortfarande pågår, konstaterade Statistiska centralbyrån 2018 att städernas befolkningsökning inte längre beror på landsbygdens avbefolkning, utan på omflyttning, födsel och migration (Åkerman 2020).

För första gången sedan 80-talet dokumenteras även en ökning av landsbygdsbefolkningen i vissa kommuner, ofta på platser med goda kommunikationsmöjligheter till större städer eller orter (Statistiska centralbyrån 2018). Mycket pekar på att viljan att bo och leva utanför den täta staden finns. Ofta är de argument som nämns möjligheterna till en annan livsstil, större och billigare boende samt bättre tillgång till natur, skog och mark (Åkerman 2020).

Även coronapandemin har drivit fler till att söka sig från städerna. Närheten till arbetet anses inte lika viktigt när möjligheten till hemarbete blir större (ArkDes 2021).

3.4 IDENTITET

I beskrivningen av den fysiska miljön träder städer fram med egna tydliga identiteter, kvaliteter och utmaningar. De målas upp som unika varumärken med kompletterande roller i det regionala och nationella systemet. I denna beskrivning tenderar landsbygden och dess småorter att visas som vita fält mellan de stora tätorterna. Men dessa vita fält består av en uppsjö egna historier, identiteter och särdrag. Landsbygderna måste manifesteras på sina egna meriter; sin historia, entreprenöriella engagemang, företagsamhet och rikedom på ekosystemtjänster.

Vad är det vi identifierar oss med? Är det kommunen? Eller bygden där vi bor, som Österlen, Kullaberg eller Möllevången? Berättelserna som människor berättar om platsen där de bor eller verkar skapar versionen av vad den är och vill vara. Det är viktigt att vara lyhörd inför dessa berättelser (Region Skåne 2017).

3.5 DEN URBANA NORMEN

Samtalen om arkitektur och stadsplanering har länge präglats av att staden, eller idén om det urbana, är det viktiga och det riktiga. Staden, och livet där, lyfts fram som eftersträvansvärt och laddat med positiva associationer. Staden har blivit norm.

Tillväxt har varit den stora övergripande visionen och staden beskrivs som en plats för tillväxt tack vare sin roll som mötesplats för handel, kultur och lärande. Samtidigt som städerna är starkt beroende av sitt omland förknippas en hållbar livsstil i stor utsträckning med en urban livsstil (Region Skåne 2017). När arkitektur och stadsplanering präglas av en urban norm påverkas även vilka eller vem som äger tolkningsföreträde när det kommer till att formulera vad som är bra eller dålig utveckling, menar arkitekten och forskaren Nils Björling (2018).

Josefin Syssner, bitr. professor i kulturgeografi vid Linköpings universitet, lyfter vikten av vilket perspektiv berättelserna om det icke-urbana kommer från. Landsbygdens glesare struktur anses problematisk med den urbana normens synsätt. Samtidigt kan gestaltning som verktyg ha avsevärd styrka på dessa platser. I glesare bebyggelse får varje enskild byggnad eller objekt större betydelse. Det offentliga rummet på en mindre ort kan ofta domineras av endast ett fåtal byggda inslag; ett torg, ett bibliotek eller en busshållplats. Här gör de större avtryck än i staden, där många utrymmen och byggnader tävlar om uppmärksamheten (ArkDes 2021).

Arkitekten Angelica Åkerman vänder i sin bok *En annan landsbygd* på begreppet urban norm. Hon frågar sig istället om landsbygderna kan bära lösningen på samtidens utmaningar kring bostadsförsörjning, hållbarhet och resursanvändning. Hon ifrågasätter hur staden och den urbana normen låter täthet, tillväxt och centralisering utgöra ramen för livsmiljö. Genom att lyfta samtida initiativ från svenska, rurala områden, där tvärvetenskapliga grupper tillsammans skapat plattformar och samverkan, visar hon på andra synsätt och utvecklingsmetoder än de som appliceras med staden som föregångsexempel (Åkerman 2020).

3.6 VEM DRIVER UTVECKLINGEN?

I Sverige ligger makten över bebyggelseutvecklingen hos kommunerna. De bestämmer vilka satsningar som ska göras, om riktlinjer för vad som ska byggas och vem som får göra det. De avgör även till vem de vill sälja eller arrendera sin mark. Samtidigt saknar 40% av kommunerna stadsarkitekt och uppgifter från Sveriges arkitekter visar att 17 kommuner inte har någon arkitektkompetens över huvud taget, varken genom anställda arkitekter eller konsulter.

Åkerman förespråkar det sociala och gemensamma byggandet som en möjlighet för den rurala utvecklingen. På orter och platser där kommun eller fastighetsbolag inte alltid vågar satsa utgör socialt byggande och gemensamt ägande en ingång för initiativ från andra håll. Dessa initiativ kan ta former som bygdebolag, Kooperationer, svb-bolag eller byggemenskaper. Organisationer där bybor går samman med gemensamma investeringar för att fastställa att verksamheter, kultur, bostäder eller service blir kvar på orten. Exempel på sådana initiativ presenteras i *En annan landsbygd*. Det är dock avgörande med offentliga långsiktiga åtgärder för kompetensstöd och finansiering för att stötta civilsamhällets incitament och dess möjlighet att realisera sina idéer (Åkerman 2017).

Oavsett om det handlar om en tjänsteperson inom kommunen eller en projektanställd arkitekt är det viktigt att ha gehör för platsens identitet. Björling understryker vikten av fysiska mötesplatser som avgörande för livskraftiga samhällen. Då skalförändringar sker på mindre orter, exempelvis att skolan och affären stänger eller när starka arbetsgivare försvinner, utmanas möjligheten att bibehålla den gemenskap som funnits (ArkDes 2021).

Planarkitekten Ida Nilsson skriver i *Ett öppet fönster mot landsbygden* om fallgropen att i post-produktiv anda rubricera landsbygden och dess orter som "rural idyll" med syfte att möta den urbana populationens behov. Det kan resultera i att rurala, unika egenskaper likställs med en kommersiellt gångbar landsbygd som åsidosätter lokalbornas villkor och behov (Nilsson 2020).

*Jag var allena på solig strand
vid skogens blekblå sjö,
på himlen flöt ett enda moln
och på vattnet en enda ö*

*Den mogna sommarens sötma dröp
i pärlor från varje träd
och i mitt öppnade hjärta rann
en liten droppe ned*

Edith Södergran, Skogjssön, ur "Samlade dikter"

2.1 TANKAR & REFLEKTION

Att landsbygden och rurala orter lyfts inom arkitekturfältet, andra fält samt politiskt är förståeligt och behövt, och det är som alltid många olika parametrar som ska tas i betänkande när ett ämne berör många skikt.

Ur arkitekturperspektivet ligger fokus ofta på bostadsutveckling till följd av trendsvängningar, ökade bostadspriser i storstäderna och visioner om innovativa utvecklingslösningar. Men hur förankrade är dessa visioner i de specifika platserna när vi talar storskaligt och övergripande? Jag vill inte förringa de projekt och initiativ som gjorts och pågår, utan peka på det komplexa i att pendla mellan nationell och lokal nivå.

Medvetenhet om, och ifrågasättande av den urbana normen blir en grundläggande ingång i närmandet av projekt på rurala platser. Att lyfta blicken, vara lyhörd och inte falla för ett gentrifieringslikt tänk där en plats identitet går förlorad i processen. Sedan är det viktigt att komma ihåg att den enskilda arkitekten inte kan ansvara för att lösa alla utmaningar.

Om den individuella kraften hos en byggnad kan uppfattas större i glesbygden än i stadens myllrande bebyggelse ställs det höga krav på inkännande och finkänslighet. Likväl som den kan lyfta en ort kan den, om gestaltningen uppfattas ogenomtänkt eller ogästvänlig, istället få stor negativ effekt.

"Inspirera till att upptäcka och lära om naturen, vara intressant för den frälste samtidigt som den ovane prioriteras"

- Mia Kristersson,
Naturrumsföreståndare
Kullaberg

DEL 4 - PLATSBESÖK & SAMTAL

4.1 OLIKA PERSPEKTIV

I samband med platsbesök och via telefon har jag haft informationsinhämtande samtal med personer som verkar för friluftsliv på olika sätt.

Jag har pratat med befattningshavare på Region Skåne, föreståndare för offentliga naturanläggningar, Höörs kommuns samhällsplanerare samt med Tjörnarps Sockengilles ordförande. Dessa samtal har givit insikter om drivkrafter, ambitioner och utmaningar i deras arbete. Insikter som vidare blivit viktiga för mig i hur jag valt att forma mitt projekt.

Jag har även tagit del av en medborgarenkät som gjordes 2022 i samband med den nya utvecklingsplanen för Tjörnarps kommun. Exempel som den närliggande naturen, ortens geografiska placering, bygemenskap, sjön och vandringslederna är på svar på frågan "Vad är det bästa med Tjörnarps kommun?". På frågan "Vad saknas i Tjörnarps kommun?" nämns aktiviteter, mötesplatser, mellanstadieskola och serviceutbud som några punkter (Höörs kommun 2022).

"Tjörnarps kommun har stor potential att bli en viktig nod för friluftsliv och rekreation"

- Anton Klacka,
Samhällsplanerare
Höörs kommun

"Hur kan äventyr, naturvärden och kunskap vävas samman?"

- Malin Andersson,
Friluftssamordnare
Naturvårdsenheten

"Ett tillägg som förstärker en noga utvald plats skapar stark attraktionsförmåga"

- Emelie Andersson,
Verksamhetsansvarig
Fulltofta Naturcentrum

"Befintliga angöringsplatser bygger på gammalt friluftsideal, hur ser dagens behov för den moderna lägerplatsen ut?"

- Sofie Norrby,
Utvecklare Skåneleden
Region Skåne

4.2 EXEMPEL – NATRURRESERVAT KULLABERG

BILD 5 / Utkiksplattform bygg på gammal grund, januari 2023.

BILD 7 / Naturum Kullaberg, januari 2023.

BILD 6 / Bänkar mot fyrbyggnadens solvägg, januari 2023.

BILD 8 / Infomationsskylt om loklat djurliv, januari 2023.

4.3 EXEMPEL – FULLTOFTA NATURCENTRUM

BILD 9 / Paviljong, februari 2023.

BILD 11 / Naturstig, februari 2023.

BILD 10 / Naturecenter i gammal lada med tillbyggd restaurang, februari 2023.

BILD 12 / Träspång, februari 2023.

DEL 5 - ATT SÖKA SIN KONTEXT

5.1 KRITERIER

Efter att ha skapat mig en övergripande teoretisk bakgrund påbörjade jag en ny del i undersökningsprocessen. För att konkret kunna testa idéer och projektets frågeställningar var jag nu på jakt efter en passande fysisk kontext. Sökandet pågick parallellt med intervjuer och inspirerande platsbesök.

Med Skåne som ram utformade jag ett antal kriterier för att försöka identifiera en specifik plats och kontext. De kriterier jag utgick från var följande.

En plats med

- > *God kollektivtrafikanslutning*
- > *Koppling till ett befintligt friluftssystem (Skåneleden)*
- > *Möjlighet att knyta an till befintlig småort*
- > *Rumsliga kvaliteter*
- > *Mindre känd karaktär*
- > *Intressant och tillgänglig natur*
- > *Naturmiljö som kan ta hand om flera olika intressen/grupper*

Med *god kollektivtrafikanslutning* exkluderas inte personer som ej har tillgång till bil. Det är viktigt ur ett ekonomiskt tillgänglighetsperspektiv och underlättar även för större grupper att ta sig till platsen. Kravet på stora hårdgjorda ytor och omfattande parkeringsmöjligheter kan även minskas. Inte minst är kollektivtrafikanslutningen viktig ur miljösynpunkt. Jag har tittat på både buss- och tåganslutningar där tåg har fördelen att det ofta går snabbare och är långsiktigt stabilare. Busslinjer kan relativt lätt ändras medan det är långt mer komplicerat att dra om en järnväg.

Genom att koppla projektet till ett *befintligt friluftssystem* kan det både bidra till och samverka med redan existerande friluftssatsning. Det system jag har valt att fokusera på är Skåneleden, på grund av dess omfattning, dels redan befästa kännedom och min personliga positiva erfarenhet av att uppleva dess etapper.

För att närma mig frågorna kring rural utveckling skall platsen erbjuda *möjlighet att knyta an till en befintlig småort*. På så sätt kan synergieffekter mellan samhälle och natur undersökas.

Platsens *rumsliga kvaliteter* får betydelse för användandet av dessa i sig själva. Känns det skyddat? Öppet? Skapas här förutsättningar för specifika aktiviteter? Men de påverkar också på var och på vilket sätt ett gestaltat tillägg kan komma att förstärka befintliga samt addera nya rumsligheter.

Om platsen är av *mindre känd karaktär* möjliggörs en kanalisering av människor i syfte att inte bidra till överexploatering av redan välkända platser. Ett initiativ i ett okänt område öppnar även upp för utforskande av och nyfikenhet kring en plats som tidigare inte varit tillgänglig på samma sätt.

Intressant och tillgänglig natur utgör ett underlag för attraktionskraft. Det kopplar an till kriteriet en *naturmiljö som kan ta hand om flera olika intressen/grupper*. En plats med direkt eller anknypande tillgång till varierande natur kan nå ut till och locka fler. Finns det en vacker utsikt? Möjlighet att bada? Men också att vandra? Och samtidigt en variation av växter och djur?

5.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

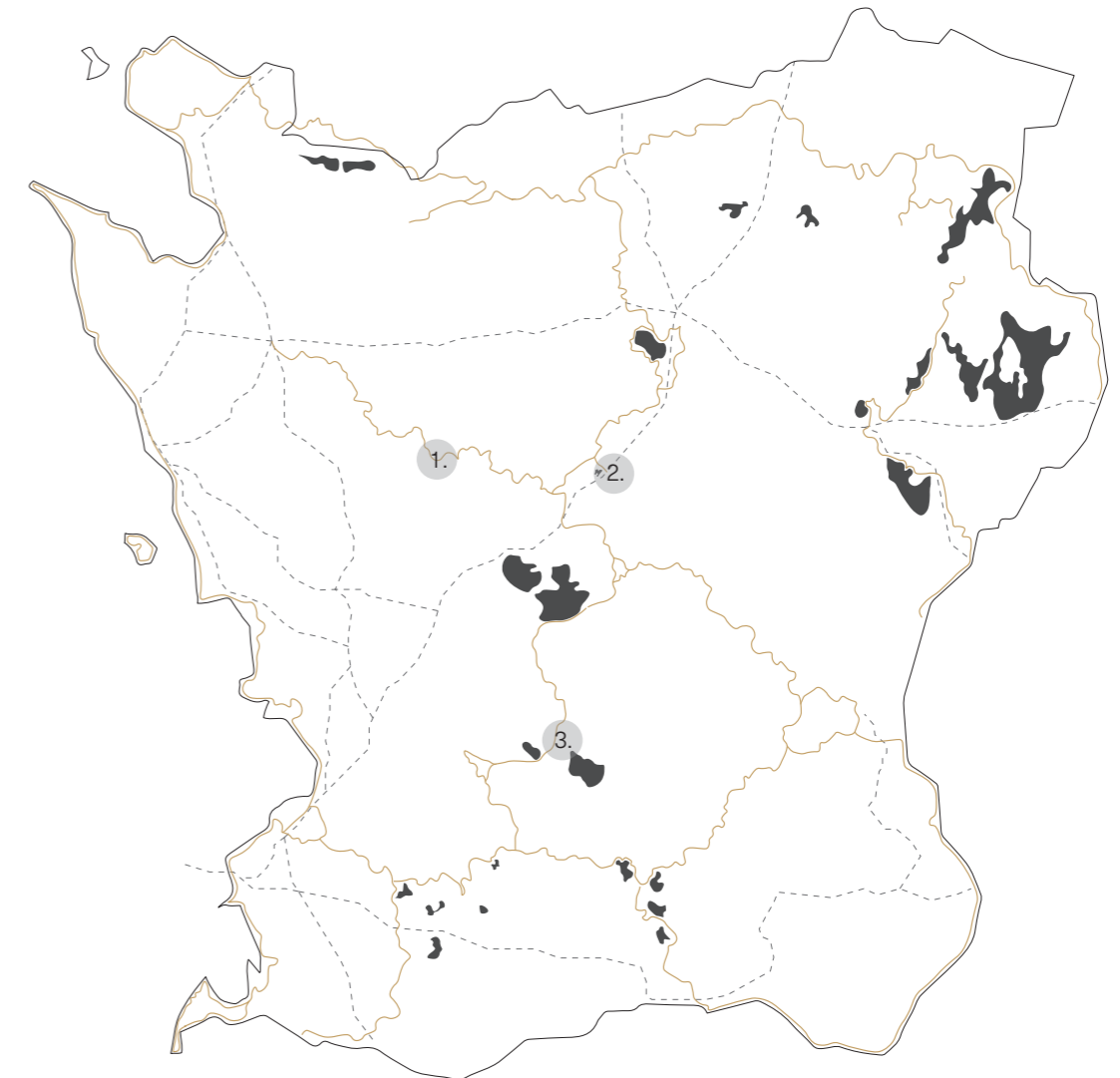
Det första steget var att undersöka var Skåneleden korsar mindre orter som har bra transportmöjligheter via kollektivtrafik. Jag analyserade även de olika studieobjektens geografiska position i Skåne, samt deras avstånd och kopplingar till andra områden och tätorter.

De tre orterna jag valde att studera mer ingående var *Röstånga*, *Tjörnarps* och *Harlösa*. De är alla liknande till storlek och invånarantal. Vidare utvärderade jag orternas närområde, natur- och kulturkvaliteter samt utbud av service, aktiviteter och spår av lokalt engagemang.

Genom analysen av de tre valda studieobjekten förstod jag att Tjörnarps är intressantast att arbeta vidare med.

Tätorten har god kollektiv anslutning via järnvägsstationen och en fördelaktig geografisk placering i centrala Skåne. Naturen ligger tätt sammanvävd med samhället och erbjuder fina naturvärden. Landskapets variation och utbud skapar rumsliga kvaliteter och ger möjlighet till upptäckande, utforskande och överraskningar. Skåneleden har dragits in till Tjörnarps station och blir en naturlig länk till ett större friluftssystem som sträcker sig bortom det lokala. Ett starkt lokalt engagemang visar på viljan att stärka och utveckla tätorten. Tjörnarps är relativt okänt jämfört med andra mer välkända platser för friluftsliv, vilket ger grund för kanalisering av besökare för att minska trängsel på platser med högre besöksstryck.

Således uppfyller Tjörnarps mina specificerade kriterier och utgör en bra

- 1. Röstånga
 - 2. Tjörnarps
 - 3. Harlösa
- Järnväg
 - Skåneleden
 - Större sjö

DEL 6 - TJÖRNARP

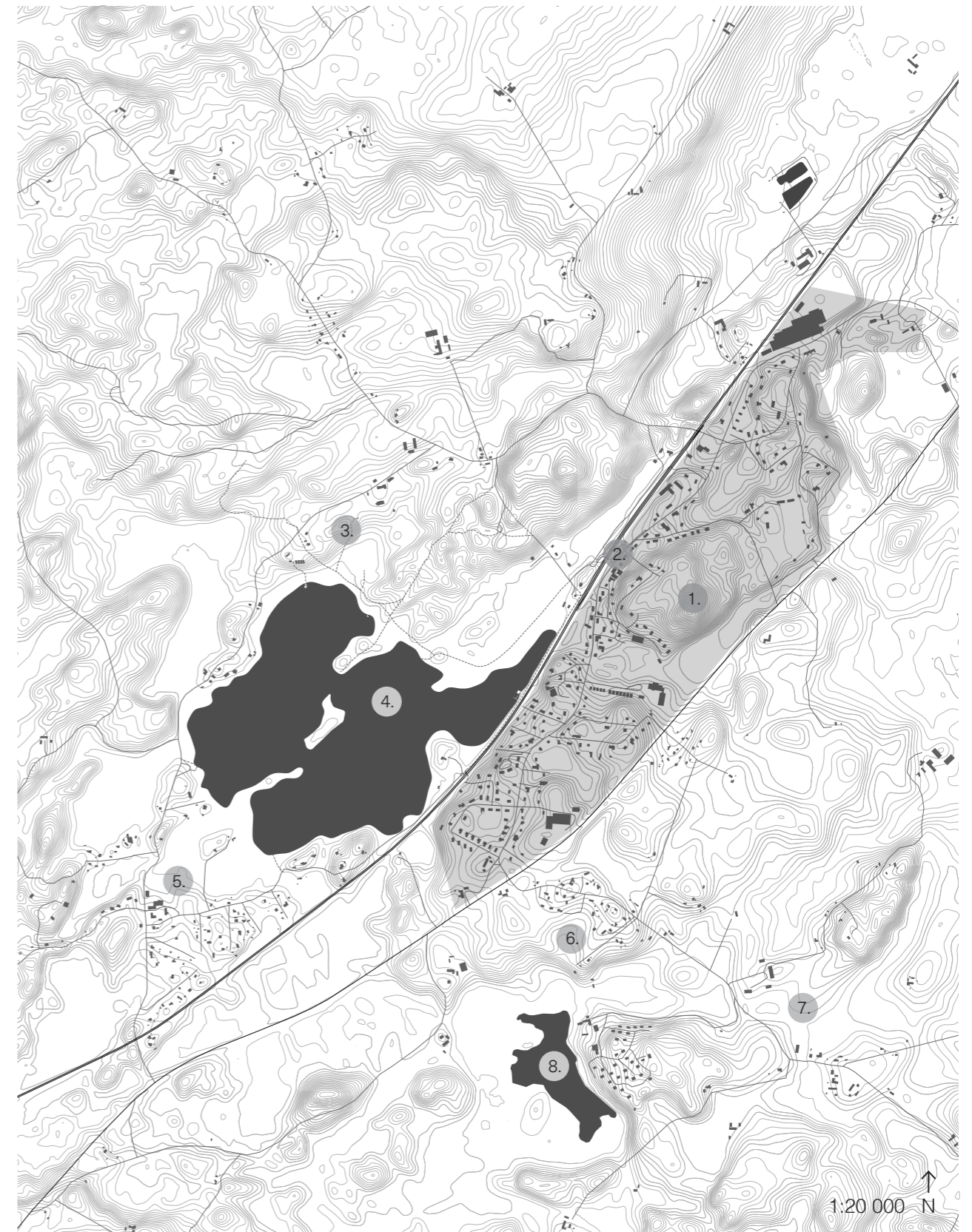
6.1 VÄLKOMMEN TILL SAMHÄLLET

Tjörnarps kommun, med sina knappt 900 invånare (Statistiska centralbyrån 2021), ligger i Höörs kommun i centrala Skåne. Orten är inkilad mellan Södra stambanan och riksväg 23. De närmaste städerna är Höör och Hässleholm på sex respektive tolv minuters resa med Pågatåget. Tjörnarps tätortsbefolkning har legat stabil sedan 2013. En viss befolkningsökning är dokumenterad till följd av generationsväxling, att fritidshus övergått till att bli permanentbostäder samt att en ny tätortsavgränsning kommit att inkludera Karlarp i orten (Höörs kommun 2022).

6.2 TJÖRNARPS UPPKOMST

Dokumenterade järnåldersgravar och spår av stenåldersbosättningar visar att Tjörnarps kommun har mycket gamla anor. Ortsnamnet Tjörnarps avsåg från början bara en liten by, den som fortfarande kallas kyrkbyn. Byn uppkom på medeltiden och samlades då runt den 1100-tals kyrka vars ruiner och ödekyrkogård finns kvar än idag.

Under 16- och 1700-talet var bebyggelsen i kommunen spridd och småskalig. Den utgjordes av ensamgårdar och små byar. Skiftesreformen på 1800-talet förändrade landskapet och bebyggelsen, men det stora expansiva skedet i Tjörnarps historia skedde 1860. Då byggdes Södra stambanan ut och sträckningen Malmö-Hässleholm öppnade. Järnvägens ankomst innebar ökad inflyttning och ekonomisk uppgång. Det nya stationssamhället utvecklades, handel och hantverk etablerades när såväl godståg som persontåg började stanna på orten (Höörs kommun 2022).

1. Tjörnarps	3. Kyrkbyn	5. Karlarp	7. Korsaröd
2. Tjörnarps station	4. Tjörnarpsjön	6. Spångahus	8. Korsarödssjön

BILD 13 / Tjörnarp station, Tjörnarp, 2023.

6.3 VERKSAMHETER & SERVICE

Gunnarps tegelbruk startade som ett litet gårdsbruk runt 1850 och växte till att bli Tjörnarps största företag under 1900-talets första hälft. Som mest producerades här 2,5 miljoner tegelstenar per år och bruket sysselsatte under glansdagarna runt fyrtio arbetare. En stor brand 1958 ödelade bruket med endast den stora ringugnen kvar som industri- och kulturminne. Även lergravarna där leran till tegelstenarna hämtades finns som spår. Förutom tegelbruket fanns en mängd småindustrier på orten, bland annat strumpfabrik, kappfabrik, stärkelsefabrik, mejeri och kvarn.

Som många liknande samhällen har Tjörnap förlorat mycket av sin tidigare service. Butiken, barnvårdscentralen, biblioteksfilialen och mellanstadieskolan finns inte längre kvar. På orten finns lågstadieskola och fritidshem, idrottsplats, församlingshem, allmänning och en kyrka från 1800-talet som är belägen på den gamla kyrkbacken. Idag är de största företagen Tjörnarps buss, Backer och Tjörnarps snickeri (Höörs kommun

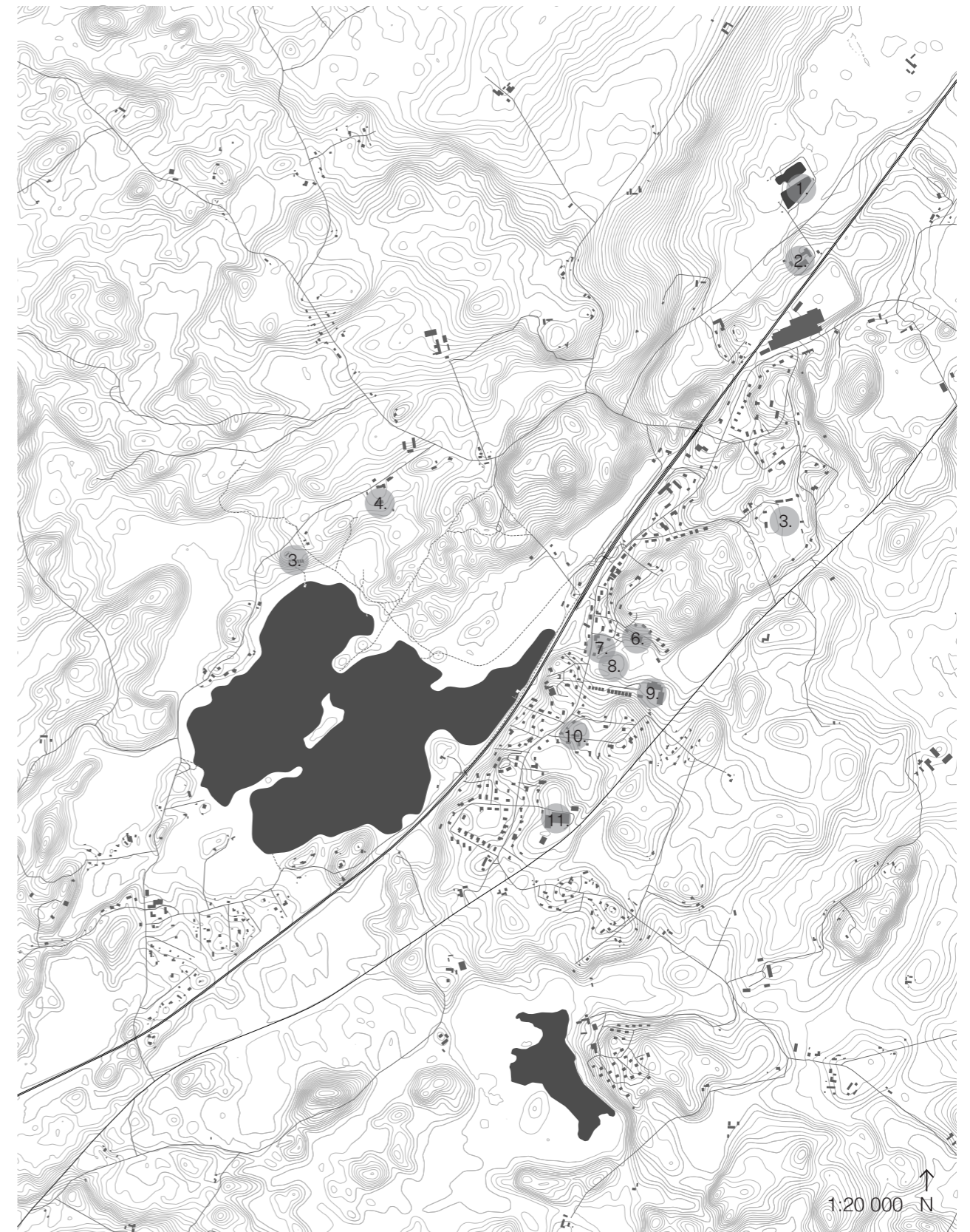
6.4 REKREATION

Sommargäster började redan vid sekelskiftet 1900 att söka sig till Tjörnapstrakten. Ett flertal pensionat och semesterhem byggdes, bland annat Kockums semesterhem, Turisthotellet och Tjörnapsgården. Samtliga är nedlagda sedan flera decennier tillbaka.

Växande fritidsbebyggelse tilltog när pensionaten lade ner. I Karlarp kom de att ersätta de tidigare lantbruken och semestervillor längs Tjörnapssjöns västra strand bidrar symbolisk till upplevelsen av Tjörnap som en plats för sommarnöjen och badliv (Höörs kommun 2022). Längs samma strand ligger också en av Barncancerfondens rekreationsanläggningar för cancersjuka barn och deras familjer (Barncancerfonden 2019).

6.5 STOPP & START I TÅGTRAFIKEN

Tågstationen som varit avgörande för många verksamheter och ett kuggjul i utvecklingen stängdes år 1972. Anledningen var en minskning av antalet sålda biljetter samt minskat antal skickade paketgods i Tjörnap (Höörs kommun 2022). I december 2014 öppnade Tjörnarps station åter för trafik (Wiik 2014).

1. Lergravar	4. Tjörnarps kyrka	7. Församlingshem	10. Tjörnarps buss
2. Tegelbruket	5. BCFs rekreationsanläggning	8. Allmänning	11. Beckers
3. Tjörnarps IP	6. Tjörnarps snickeri	9. Skola & fritidshem	

6.6 NATUR

Tjörnarps är beläget i Skånes risbygd, området mellan skogsbygden i norr och slättlandet i söder. Landsbygden domineras av ett småbrutet, kuperat odlingslandskap med inslag av ädellövskog (Kulturmiljöprogrammet).

Tjörnarpsjön, som ligger endast 300 meter från tågstationen, erbjuder förutom bad goda fiskemöjligheter. Här kan en fiska efter gädda, gös, abborre, mört, sarv, björkna, braxen, stor ruda och sutare. Under sommarsäsongen finns det tre hyrbåtar tillgängliga (Tjörnarpsjön fiskevårdsförening 2023).

I direkt anslutning till orten och sjön ligger Prästabonnaskogens naturreservat. Det består mestadels av bokskog, med delar av andra träslag, gamla torvgravar, strandskog och vassbälten i ett varierande och kuperat landskap. Här finns ett rikt fågelliv, trädlevade svampar och lavar samt den ovanliga fladdermusarten barbastell (Naturskyddsföreningen 2019).

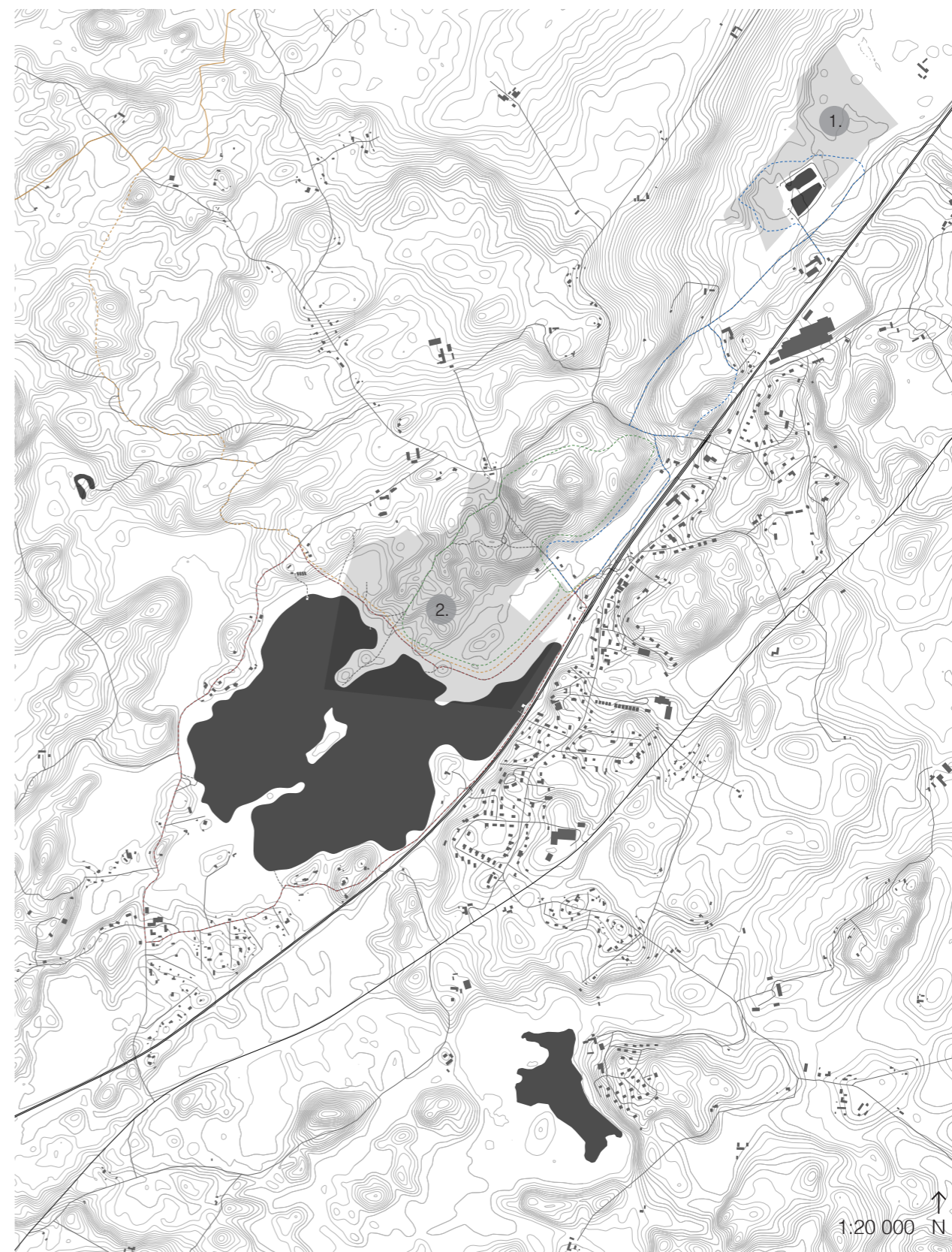
Norr om Tjörnarps, nära det gamla tegelbruket, ligger det kommunala naturreservatet Tegeldammarna-Lergravarna. Det omfattar den gamla lertäkt som förr tillhörde bruket. Miljön består till största del av fuktig skogsmark med mycket död ved. Den speciella jordarten, som från början härrör från en issjö från istiden, ger förutsättningar för sällsynta arter som skogsknipprot, tvåblad och svartvide (Länsstyrelsen Skåne 2023).

6.7 VANDRINGSLEDER

Från tågstationen utgår tre lokala rundslingor:

- > *Tjörnarpsjön runt (5,8 km)*
- > *Tegelbruksrundan (4,7 km)*
- > *Bokskogsrundan (3 km)*

Anknytningsleden (3,5 km) leder till Skåneledens Nord-syd led SL2 som går vidare mot Hässleholm/Trelleborg norrut samt Höör/Hörby söderut (Länsstyrelsen Skåne 2023).

1. Naturreservat – Tegeldammarna-Lergravarna	----- Tjörnarpsjön runt	----- Till Skåneleden
2. Naturreservat – Prästabonnaskogen	----- Tegelbruksrundan	----- SL2
	----- Bokskogsrundan	

PRÄSTABONNASKOGEN

BILD 14 / Tjörnapssjön, februari 2023.

BILD 16 / Björkallé, februari 2023.

BILD 15 / Bokskogen med kyrkan i bakgrunden, februari 2023.

BILD 17 / Våtmark vid kyrkbacken, februari 2023.

TEGELDAMMARNALERGRAVARNA

BILD 18 / Vattensamling och dödved, februari 2023.

BILD 20 / Öppning i skogslandskapet, februari 2023.

BILD 19 / Spår av stenmur, februari 2023.

BILD 21 / Markerad led, februari 2023.

BILD 22 / Landsvägen som ringlar sig genom samhället, Tjörnarps, 2023.

6.8 LOKALT ENGAGEMANG

Tjörnarps kan vi första anblick verka sömnigt, men under ytan bubblar visioner och engagemang. Det lokala *Sockengillet*, grundat 1967, är en ideell förening med ändamål "att inom Tjörnarps socken på fri och opolitisk grund tillvarataga för sockenborna gemensamma intressen i skilda sammanhang" (Frykman 2004). Föreningen har nio styrelsepersoner och nästan 200 registrerade medlemmar. Sockengillet ligger bland annat bakom upprättandet av de lokala vandringslederna, informationstavlor i området samt byggnationen av ett skyddande tak över tegelbrukets gamla ringugn. Dessutom organiserar de aktiviteter för att skapa sammanhållning på bygden. Det hålls årligt valborgs- och midsommarfirande samt guidade natur- och kulturvandringar. Sockengillet fungerar även som kommunikationskanal mot kommunen berättar Leif Norlin, Sockengilletts nuvarande ordförande¹.

Tjörnarparen är ett ultra trail-lopp som är ett av Sveriges tuffaste. Det startades av tjörnarpsbon Lars Hektor och lockar varje år löpare från hela Europa till området. Lars berättar i en intervju med Viktoria Unosson, kommunikatör på Höörs kommun, hur hela samhället går samman och stöttar när det är dags för loppet. Runt 80 funktionärer ställer upp för att ta emot löparna, informera och bre tusentals mackor som väntar vid mållinjen (Höörs kommun 2022).

Precis norr om orten ligger Tjörnarps lantcafé, en populär mötesplats. Här serveras mat i en lummig trädgård och vissa kvällar bjuds det på konsert. Cafét startades av ett par som flyttade från en större tätort till Tjörnarps för att förverkliga en naturnära livsstil (Nyrén & Brundin 2021).

I en gammal fabrikslokal pågår ett projekt med att starta en kulturell och innovativ samlingsplats. Projektet är Maker Space med målbild att transformera fabriken till verkstäder och utrymmen för sociala event. På helger hålls loppis på gårdsplanen utanför fabriken (Claesson 2023).

¹ Leif Norlin, ordförande för Tjörnarps Sockengille, telefonsamtal 23 mars 2023.

6.9 FÖRUTSÄTTNINGAR

Det återupptagna tågstoppet i Tjörnarp är en stor förutsättning för utveckling och framtidsvisioner. Naturen ligger slående nära orten och dess kommunikationer och bidrar starkt till den lokala identiteten. Både lokalt och regionalt friluftssystem finns redan på platsen, i form av vandringsleder och grillplatser. De används och är uppskattade. Ytterligare tillgängliggörande av naturmiljöerna kan stärka både Tjörnarp's identitet och öka möjligheterna för naturvistelse.

Den varierande naturen kan locka många målgrupper. Genom att ta hänsyn till årstiderna och gestalta för användning bortom högsäsong blir miljön tillgänglig under längre tid. Genom att introducera nya rumsligheter och program kan fler aktiviteter bedrivas. Det lokala engagemanget stärks då en nod för friluftsliv kan verka som samlingspunkt och stöttande funktion för de initiativ som redan finns.

6.10 UTMANINGAR

Programmässigt är det en utmaning att avväga vad platsen klarar av. Det är lätt att föreställa sig en välbesökt verksamhet en solig dag, men tillägget ska också fungera vid andra tidpunkter. Vad händer under dagtid mitt i veckan när de flesta jobbar? Vilka funktioner behövs för att skapa ett fungerande tillägg över dygnet, veckan och året?

På en plats som Tjörnarp, där tillväxten är lägre, men önskan om ökad service finns, lyfts frågan om av vem och hur en potentiell verksamhet kan drivas. Det är svårt att skapa sig en realistisk bild i ett imaginärt projekt utan att införa ett påhittat scenario. Men jag tar med mig att program innefattande hög bemanning inte känns särskilt realistisk.

Det är även en utmaning att förhålla sig lokalt till en plats som jag personligen inte har en stark koppling till. Genom kontextanalys, samtal och rannsaking av mina designval i förhållande till förarbetet vill jag försöka nå så långt som möjligt i den processen. Med hjälp av strategier och ideér om arkitektur görs en undersökning, med förbehåll för att ett enskilt projekt inte kan ha svar på alla frågor.

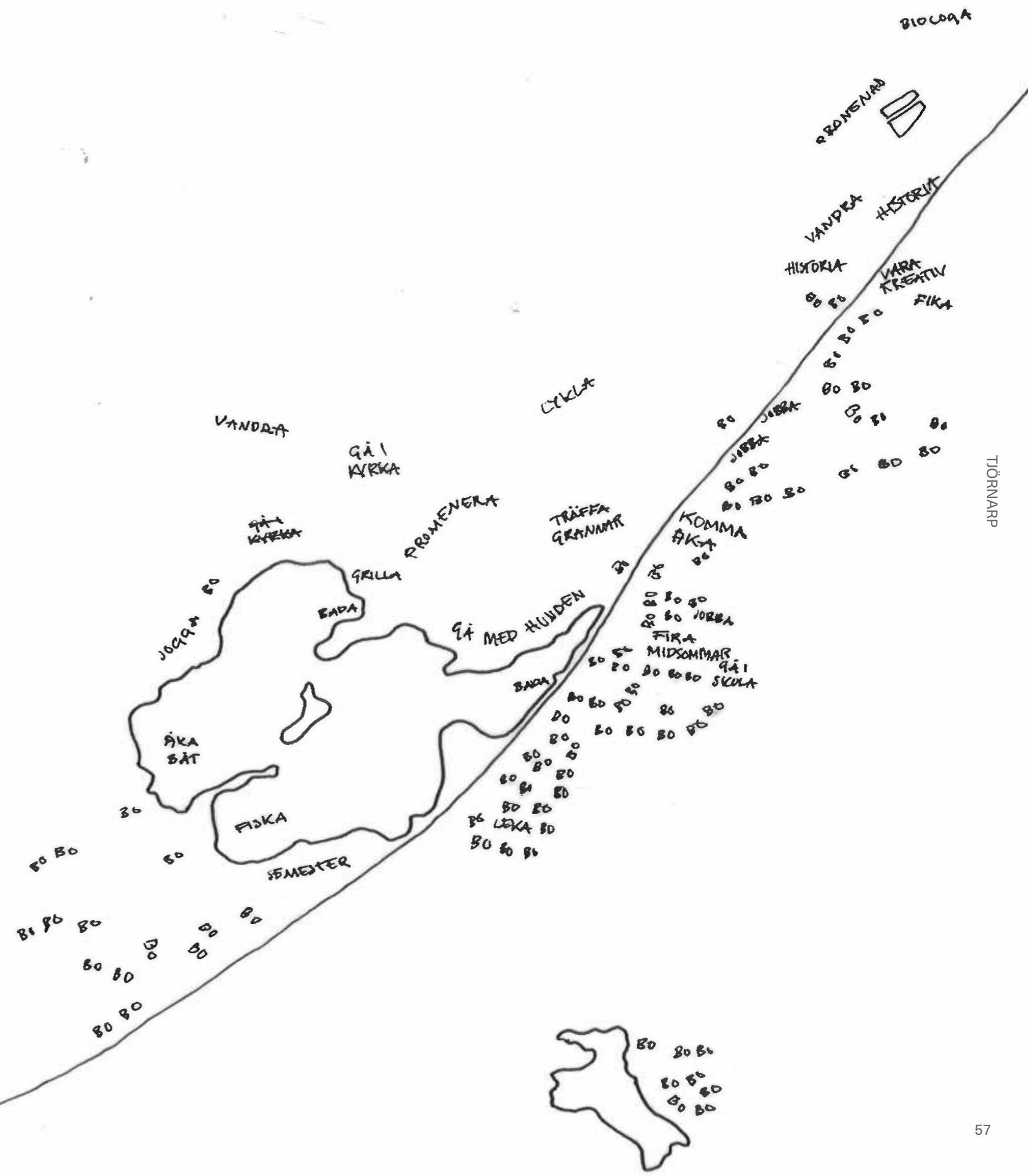

BILD 23 / Landskap norr om Gunnarps tegelbruk, Tjörnarps, 2023.

DEL 7 - STRATEGI & ANGREPPSSÄTT

7.1 BEHOVSANALYS

Friluftslivet i Skåne stöds av ett utvecklat system av lokala och regionala leder, angöringsplatser samt katalysatorer i form av större anläggningar som naturcentrum och naturum. Detta system utgör en stabil grund och bra utgångsläge inför en framtid med förutspådd ökad friluftslivets aktivitet. Samtidigt kan besöksstrycket hos populära destinationer bli stort och svårhanterbart under perioder. Behovet för vidare utveckling av friluftslivet i form av att introducera nya platser, erbjuda varierande aktiviteter och kanalisering av utövare är talande sett till friluftstrender, ett folkhälsoperspektiv likväl som verktyg för regional utveckling. Det finns många gömda pärlor och platser som skulle kunna bredda arenan för Skånes friluftsliv. En av dem är Tjörnarps.

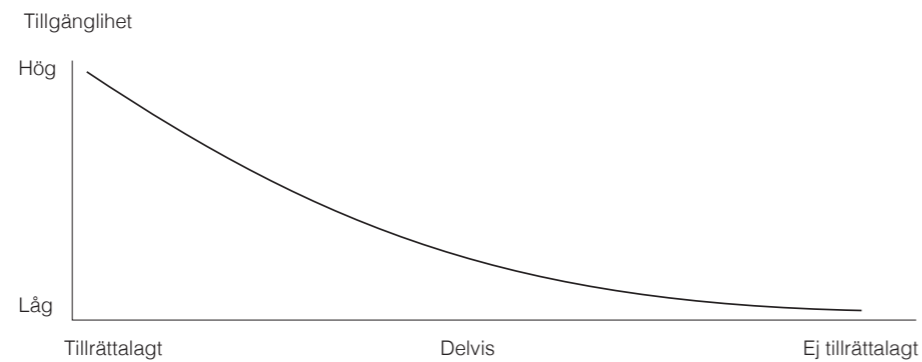
Tjörnarps är som tidigare beskrivet en ort vilken, till följd av bland annat centralortskanalisering och planeringsstrategier, förlorat mycket av sin tidigare aktivitet och service. En katalysator för friluftsliv som även verkar stärkande för lokalsamhället kan därför svara mot både utvecklingsbehovet av det skånska friluftslivet och den rurala utvecklingen av småorter. Som Björling poängterar är fysiska mötesplatser avgörande för huruvida samhällen är och upplevs livskraftiga. I Tjörnarps, med dess 900 invånare, byalaget sockengillet, återkommande ideella event, idrottsföreningar och skola finns ett underlag av privatpersoner och grupper som kan utnyttja en sådan plats. Synergieffekter som uppstår då tillägget riktar sig till både lokala och bredare behov ökar användningsmöjligheterna samt förankringen i platsen och den lokala identiteten.

Angöringsplatserna längs Skåneleden består till likhet med andra lägerplatser av öppna enkla vindskydd för övernattning och möjlighet att göra upp eld. Sofie Norrby, utvecklare av Skåneleden vid Region Skåne påpekar att dessa bygger på ett gammalt friluftsideal och att det blir viktigt att fråga sig hur den moderna lägerplatsen bör se ut.

För att möta trenden om en bekvämare naturvistelse ser jag ett behov av att vidga lägerplatsens möjligheter. Det kan skapa en osäkerhet att inte veta om ett vindskydd kommer att vara fullt eller inte när en kommer fram efter en lång dags vandring. Att inte kunna stänga om sig och sina tillhörigheter under natten kan också skapa oro. Det kan även antas att många av bekvämlighetskäl väljer bort vindskyddet som alternativ under sämre väderförhållanden eller kallare månader. En utveckling av det befintliga systemet kan därför vara kompletterande angöringspunkter med bokningsbara väderskyddade sovplatser.

Eftersom den traditionella lägerplatsen främst fokuserar på övernattning vore ytterligare en utvecklingspunkt att introducera fler funktioner hos angöringsplatserna. Funktioner och utformning som kan stärka en specifik plats, uppmuntra till naturpedagogik eller fungera som destinationsmål. Dessa karaktärsdrag återfinns ofta hos naturum, och genom att i mindre skala addera dessa funktioner i landskapet tror jag att upplevelsen kan förstärkas och attraktiviteten öka.

7.2 TANKAR OM TILLGÄNGLIGHET

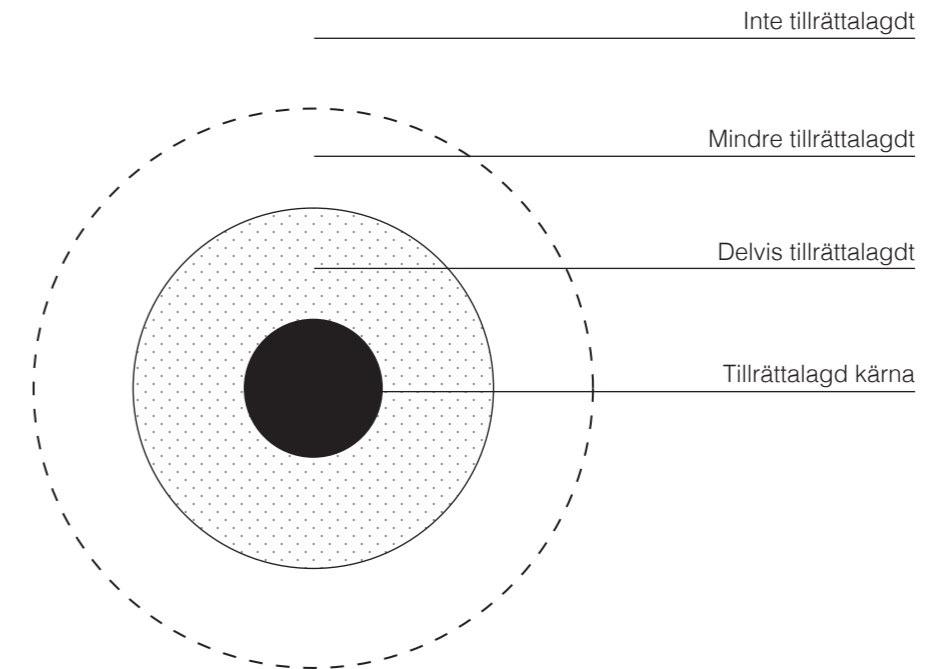

FIGUR 2 / Tolkning av Puristskalan.

Enligt puristskalan, som nämns i avsnitt 2.8 *Platsens värden*, skulle sambandet mellan tillgänglig miljö och upplevelsen av vild natur grovt kunna illustreras som i figuren ovan. En plats med hög tillgänglighet kan antas locka personer som föredrar tillrättalagd, programmerad och informativ miljö medan den mindre tillrättalagda kan antas locka personer som föredrar det motsatta.

Förväntningen på vild natur är dock endast en parameter i varför människor lockas till att utöva friluftsliv.

7.3 RINGAR PÅ VATTNET

FIGUR 3 / Spektrum över tillrättalagd miljö.

Jag har valt att betrakta tillrättalagd miljö som ett spektrum där nivåerna samverkar för att inkludera så många som möjligt, men framför allt för att inte exkludera någon. Den här strategin gör det möjligt att börja på den nivån en känner sig trygg med för att sedan, om intresse väcks, utforska nästa. Och kanske nästa.

Innehållet, programmet och servicen, hos den tillrättalagda miljön kommer såklart ha avgörande betydelse för hur den kommer att användas. Medan några förmodligen spenderar hela sin vistelse vid eller nära en anläggning använder andra den som stöd för andra aktiviteter. En person som vill vandra i helt orörd natur kan även den vara i behov av att fylla på sin vattenflaska, låna toaletten eller läsa en informationsskylt.

Om ett gestaltat tillägg för friluftsliv och rekreation kan möta dessa överlappningar mellan drivkrafter och behov kan det verka för att uppfylla både individernas egna önskningar men även för mötet mellan olika grupper.

7.4 KONCEPT FÖR TILLÄGG

Genom teoretisk bakgrund, läsning av kontexten och tänkta strategier följer en rad önskemål och behov som jag vill att mitt tillägg ska uppfylla. Svaren på önskemålen bryts ner i två delar, *nod* och *satellit*.

ÖNSKEMÅL/BEHOV

- > Brygga mellan Tjörnarps tätort i öst och naturområdet i väst
- > Offentlig, väderskyddad plats där Tjörnarpsbor kan träffas
- > Startpunkt för besökare som kommer till Tjörnarps för rekreation och aktiviteter
- > Uppehållsplats för förbipasserande
- > Tillägg som väcker intresse och skapar attraktionskraft
- > Övernattningsmöjlighet
- > Bredda utbudet av service
- > Utveckla angringspunkter för modernt friluftsliv

NOD

- > Identitetsskapande
- > Mötesplats för Tjörnarpsbor
- > Nod och katalysator för besökare
- > Vistelse inomhus och utomhus
- > Skapa möjlighet för verksamhet
- > Nära till orten, transport och natur

SATELLIT

- > Grundmodul med flexibel struktur
- > Möjlighet att möta marken på olika sätt
- > Stärka lokalt men även kunna växa bortom det lokala och stärka det övergripande friluftssystemet
- > Exempel på funktion hos modulen: övernattning / infopoint / utsiktstorn / flotte / raststuga / grillplats / bastu / utomhusklassrum

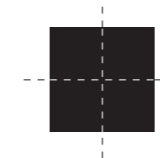
7.5 TILLÄMPNING

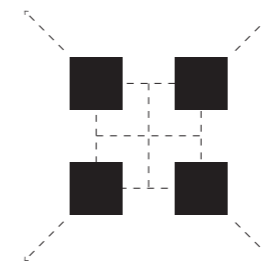
Noden och satelliten utgör gemensamt projektets sammanhållna värden med ett övergripande gestaltningsuttryck för igenkänning och helhet.

Satelliten frigörs för att kunna svara mot "ringar på vattnet"-strategin.

Satelliten delas upp, men behåller samma konstruktiva grundprincip.

Satelliterna placeras på olika platser, nära samt längre ifrån noden. De modifieras med hänsyn till kontext och funktion.

7.6 BRUKARE & ANVÄNDNING

Lokalt är det viktigt att ta hänsyn till de förutsättningar, engagemang och initiativ som redan finns. Tillägget ska addera något som saknas eller stödja det befintliga, helst av allt båda delar.

Naturens närvaro är ingen nyhet för människorna på orten. En del besöker den ofta, andra mer sällan. Genom att tillgängliggöra naturen ytterligare kan ett tillägg hjälpa till att belysa den skatt som finns runt knuten. För vissa kommer själva naturupplevelsen inte vara huvudmålet, utan möjligheten till en aktivitet som i sin tur förstärks av naturmiljön.

De allra flesta Tjörnarpsbor har egen trädgård som förlängning av bostaden. Kan mitt tillägg bli ytterligare en förlängning av trädgården? En plats med starkare koppling till naturen och möjlighet att vara fler, bortom den privata inhägnaden. Kan det inrymma rum för fest, möten, arbete, matlagning och samvaro? Kan det även användas under alla årstider?

Genom att skapa förutsättningar för naturpedagogik kan skolklasser eller andra naturintresserade grupper få verktyg och utrymme för att utforska Tjörnarps natur närmare.

För att möta personer och olika drivkrafter är det viktigt att bjuda in och skapa intresse. Tillägget måste vara välkomnande och fungerande även om vissa programdelar inte är öppna/används året om eller under dygnets alla timmar.

7.7 SITE

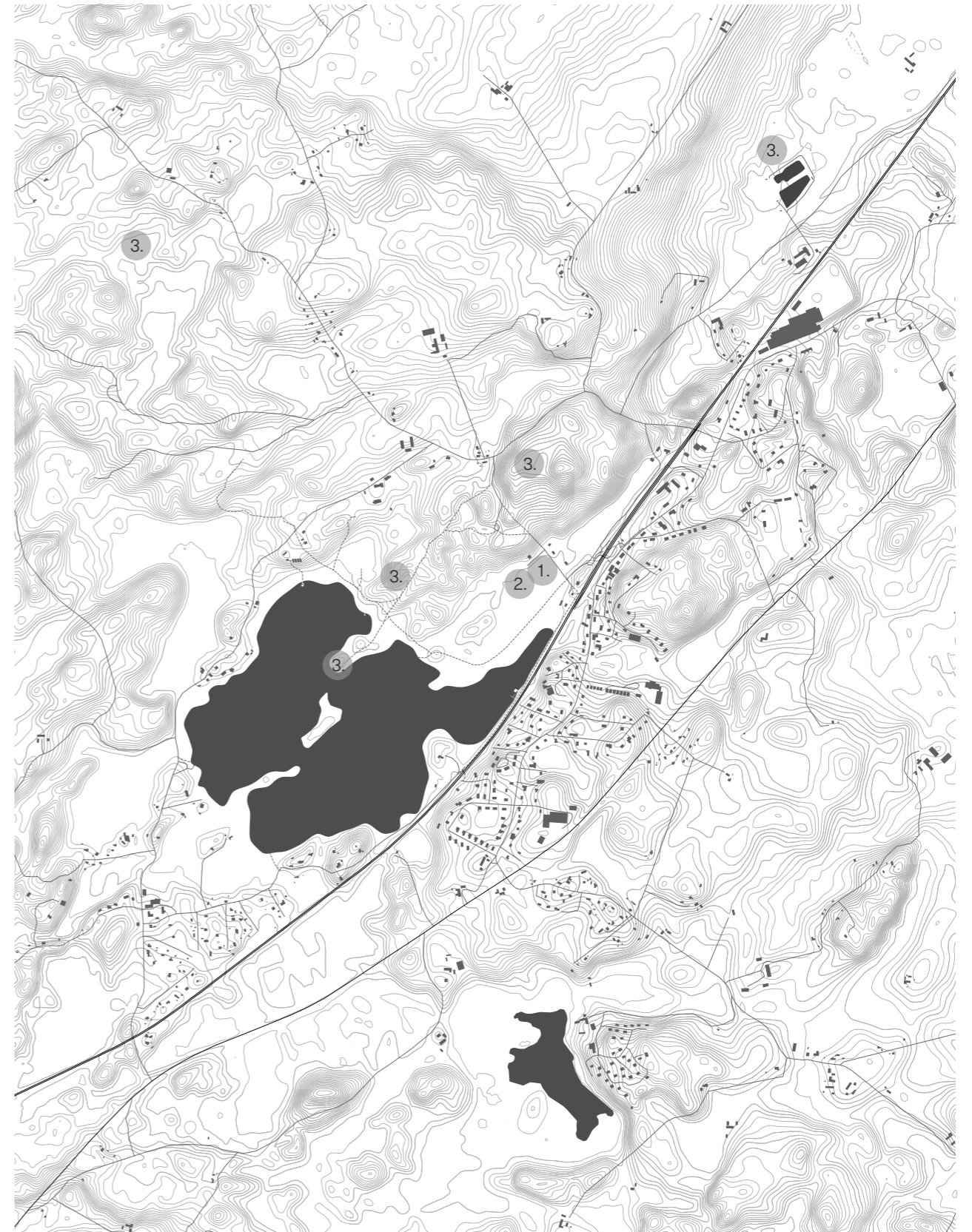
Noden placeras i en gömd skogslänta i kanten av Prästabonnaskogens naturreservat. Satelliterna växer succesivt längre bort från noden.

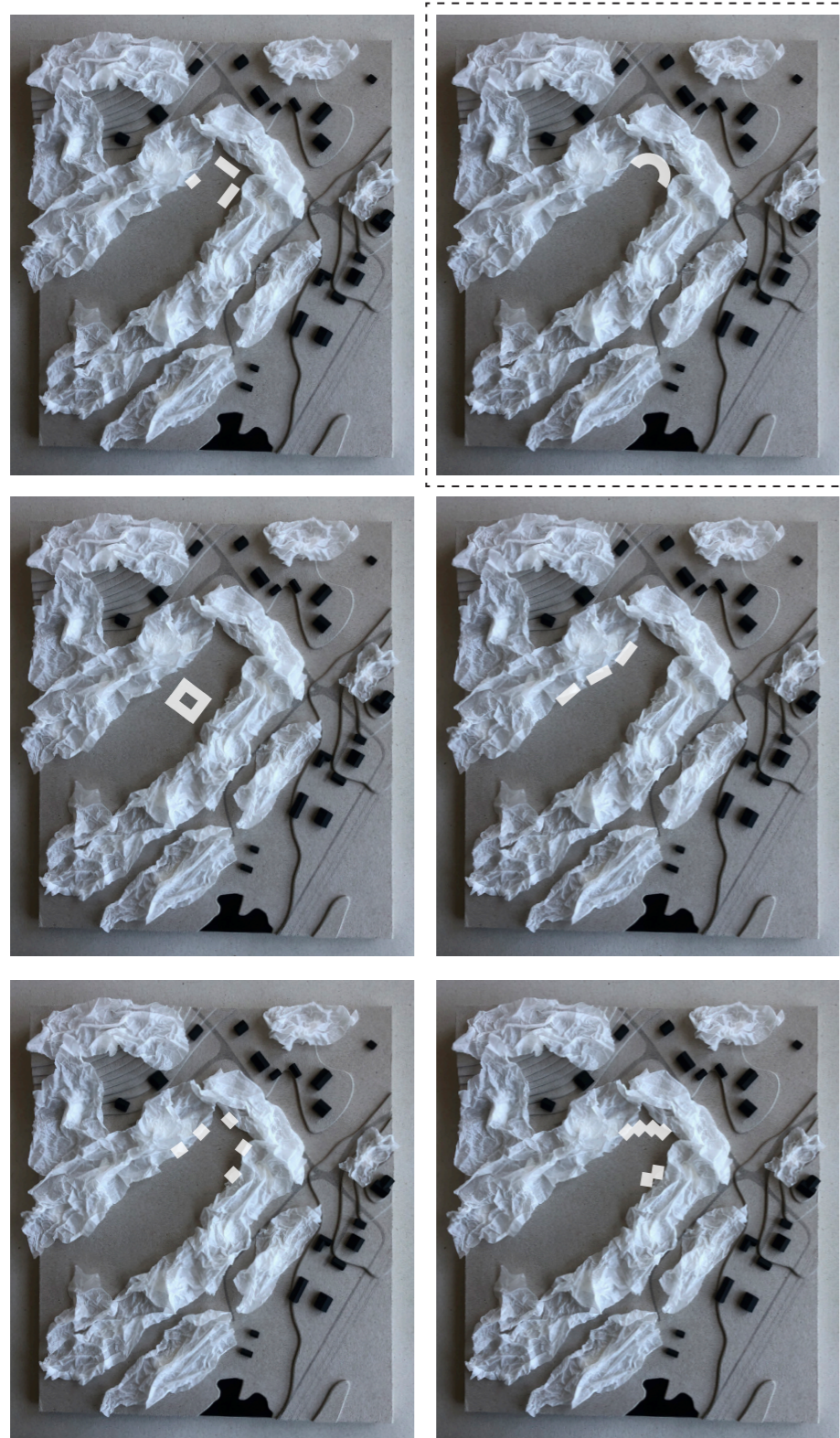
BILD 24 / Gläntan från syd, mars 2023.

BILD 25 / Gläntan från nord, mars 2023.

1. Skogsläntan – plats för Noden
2. Kompletterande satelliter vid Noden
3. Förslag till placering av satelliter

Tester. Markerat alternativ för vidare arbete.

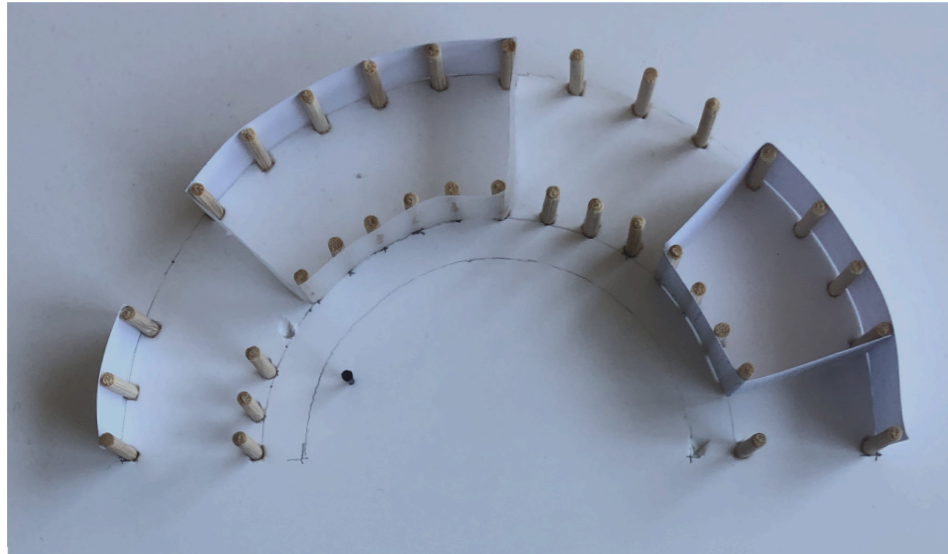
7.8 VOLYMSTUDIE

Med hjälp av en situationsmodell i skala 1:1000, parallellt med skisser och digitala tester, utforskade jag volymer och dess placering på platsen. Jag utgick till viss del från skalan på närliggande bebyggelse, främst gällande volymernas bredd, för att hitta en balans. De närmaste byggnaderna är bostadshus och då mitt tillägg kommer ha ett annat program tillåts det att skilja sig i syfte att belysa funktionen. Samtidigt som tillägget får berätta om sin olikhet vill jag inte att det ska kännas för klumpigt och ryckt ur sin kontext.

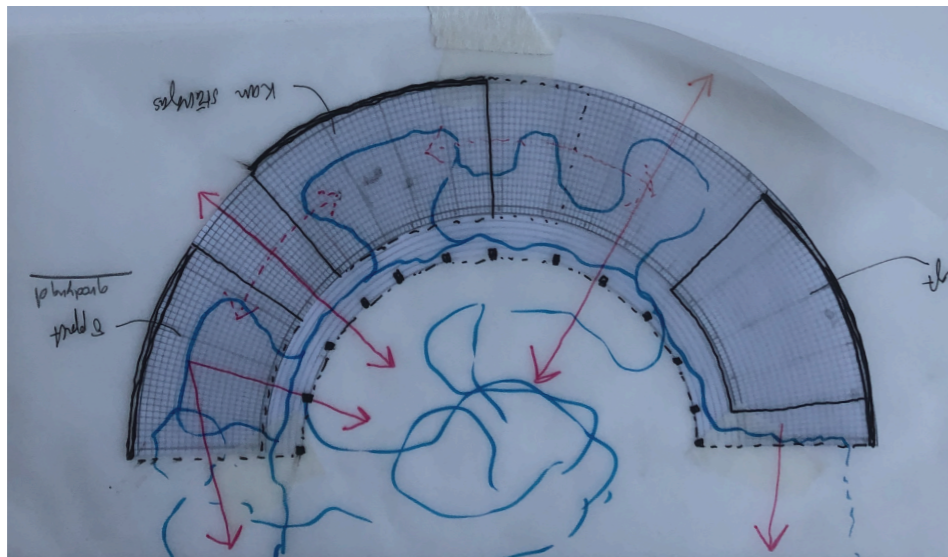
En viktig undersökning har varit förhållningssättet till gränsen mellan skog och glänta. Jag testade olika strategier och kom fram till att goda förutsättningar kan skapas genom att placera noden i skogsbrynet. Det ger möjlighet till kontrastverkan mellan skogssidan och den öppna gläntan, en harmonisk anpassning till platsens befintliga rumslighet samt potential att förstärka denna.

Vidare påverkade även solriktning och tanke om entrésituationer volymernas placering. Antal volymer och dess förhållande sinsemellan utforskades i relation till både plats och program.

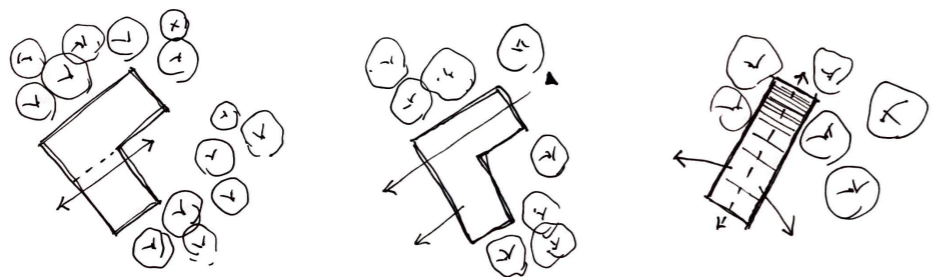
7.9 SKISSER NOD

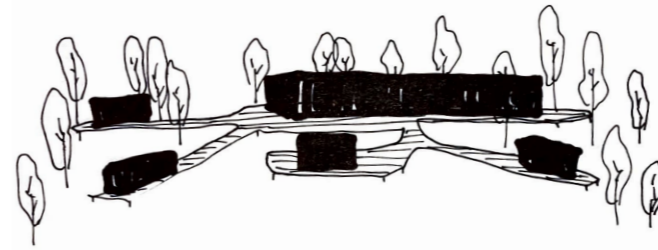
Öppna och slutna rum samt passager.

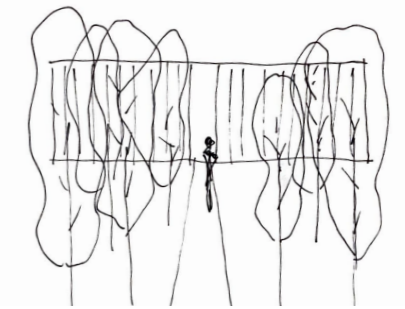
Siktlinjer och rörelse.

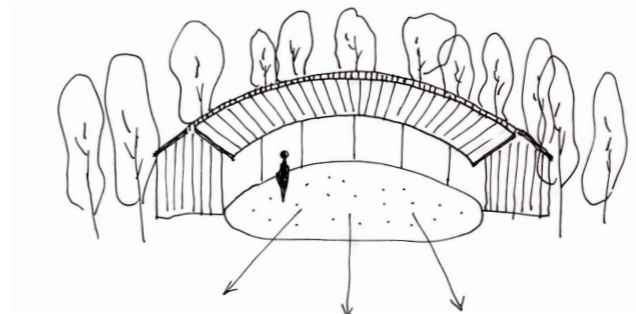
Siktlinjer och kontakt med omgivande träd.

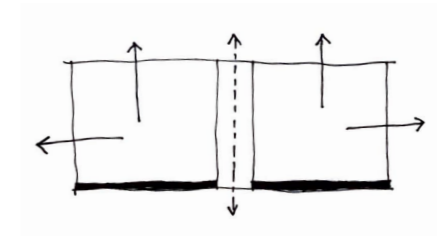
Nod och kompletterade satelliter.

Stig genom skogen - vidare genom noden.

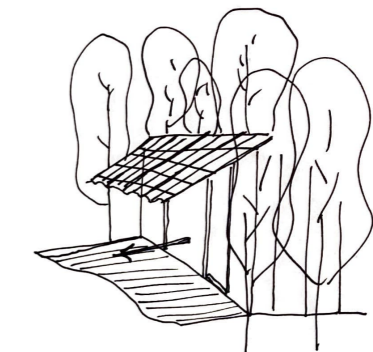
I skogsbrynet.

Slutet / öppet samt passage.

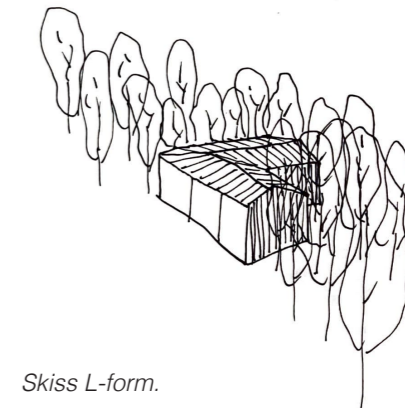
Mellanrum - ute fast inne.

Riktning och utblick mot gläntan.

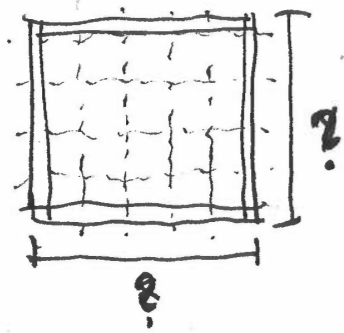

Platsskapande och skuggariue träu.

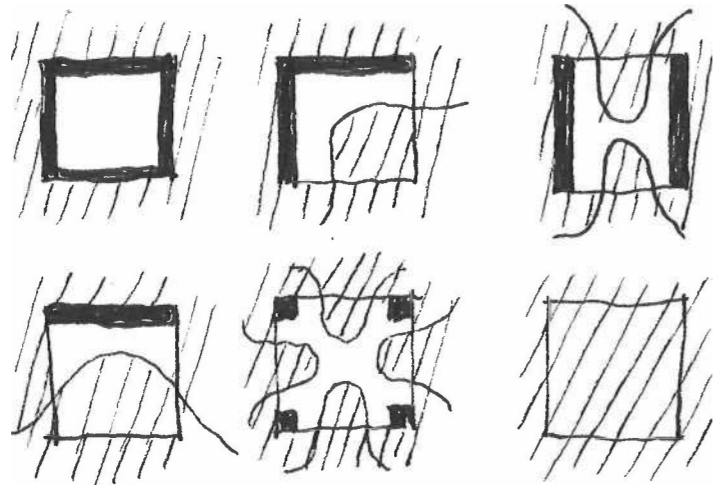

Skiss L-form.

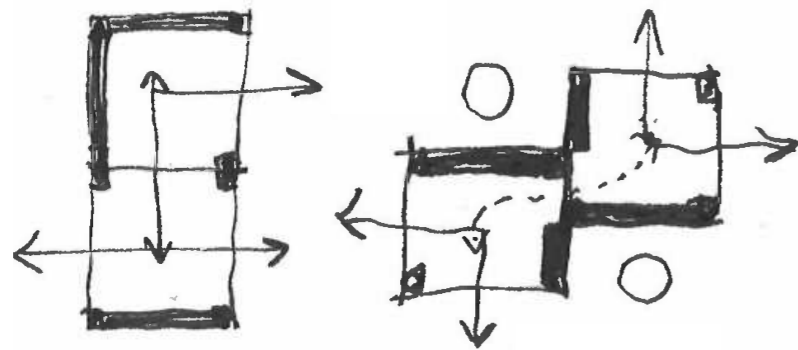
7.10 SKISSER SATELLIT

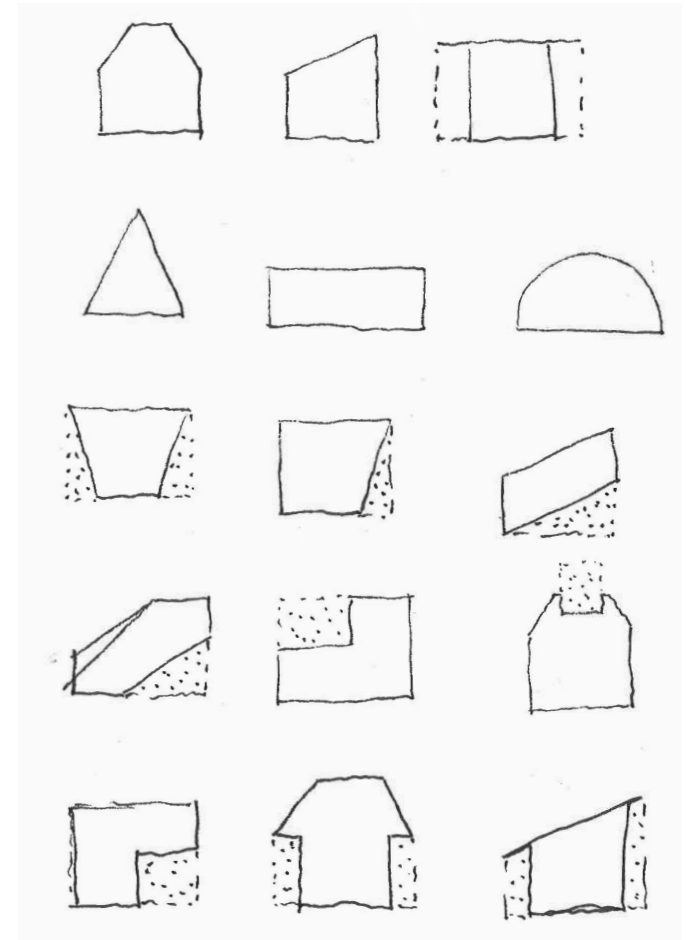
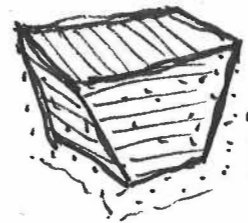
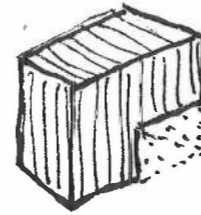
Modulsystem.

Väggar – Riktning och kontakt med omkringliggande miljö.

Möjlighet att sammanfoga moduler.

Takutformning och platser skapade av takutsprång och geometri.

Möte med olika typer av underlag.

7.11 REFERENSER

BILD 27 / Studio Anne Holtrop, Trail house. Almere, Nederländerna, 2009.

BILD 29 / Reiulf Ramstad Arkitekter, Kornets hus. Hjørring, Danmark, 2020.

BILD 28 / Christiansen Andersen, Around pavilion. Köpenhamn, Danmark, 2015.

BILD 30 / Arrohov Frick Arkitektkontor, Viggsö house. Värmdö, Sverige, 2016.

DEL 8 - GESTALTNINGSFÖRSLAG

8.1 NOD

Noden utgör kärnan i projektet och tillför rumsligheter som tillgängliggör och underlättar vistelsen i naturen. Byggnaden är uppförd i ett plan och har en byggd area på 320 kvadratmeter.

Noden innehåller funktioner som riktar sig direkt mot friluftsliv i form av en väderskyddad rastplats. Den inrymmer även en flexibel lokal för samvaro samt en lokal med pedagogisk inriktning. Utöver noden kompletteras programmet på siten av satelliter för övernattnig. Funktionerna för noden förklaras mer ingående i programförklaringen på sida 89. Satelliten som övernattningsstuga beskrivs på sida 112. De olika funktionerna riktar sig mot en gemensam naturgård som är en del av den större gläntan.

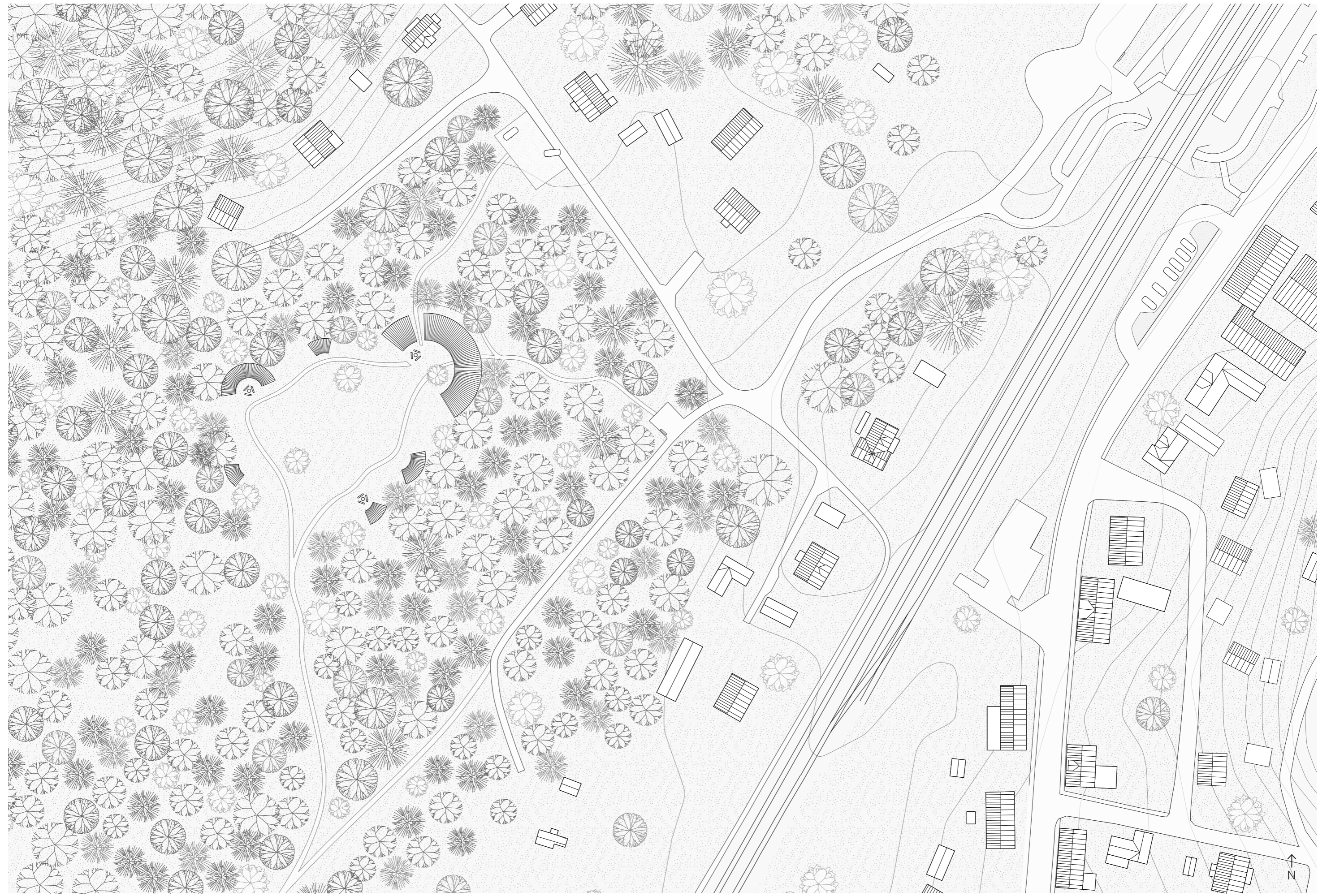
Den svängda formen härrör ur tanken på trygghet och välkomnande. Likt en öppen famn omfamnar den gläntan. Funktionerna tillåts att samexistera och utnyttja platsen gemensamt. De kan användas tillsammans eller fungera separat. Formen tillför även en ny unik typologi i området vilket utmärker och skapar identitet hos byggnaden.

8.2 SITUATIONSPLAN / 1:2000

Noden ligger på 200 meters avstånd från Tjörnarps tågstation, 100 meter från sjön och kopplar direkt till områdets alla vandringsleder. Mötet med byggnaden sker i första hand via två stigar från norr som båda leder från den befintliga grusvägen. I anslutning till dessa finns två mindre parkeringsytor. Den nordvästra lämpar sig för leveranser eller för en besöksgrupp på bussresa. Fler parkeringsmöjligheter finns vid tågstationen. En tredje stig söderifrån knyter an till vandringsleden mot sjön och i förlängningen vidare till Skåneleden.

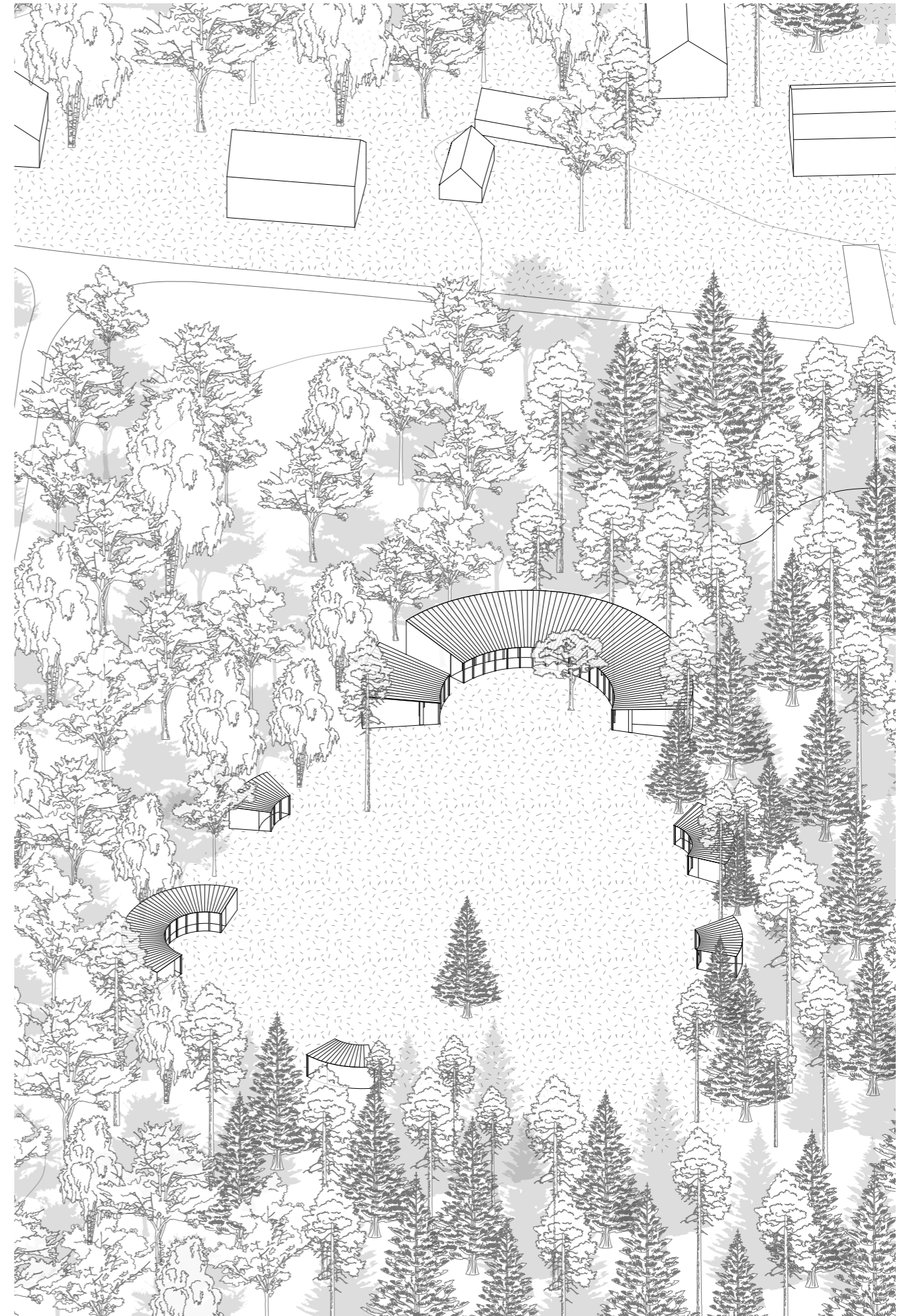

DEL 8

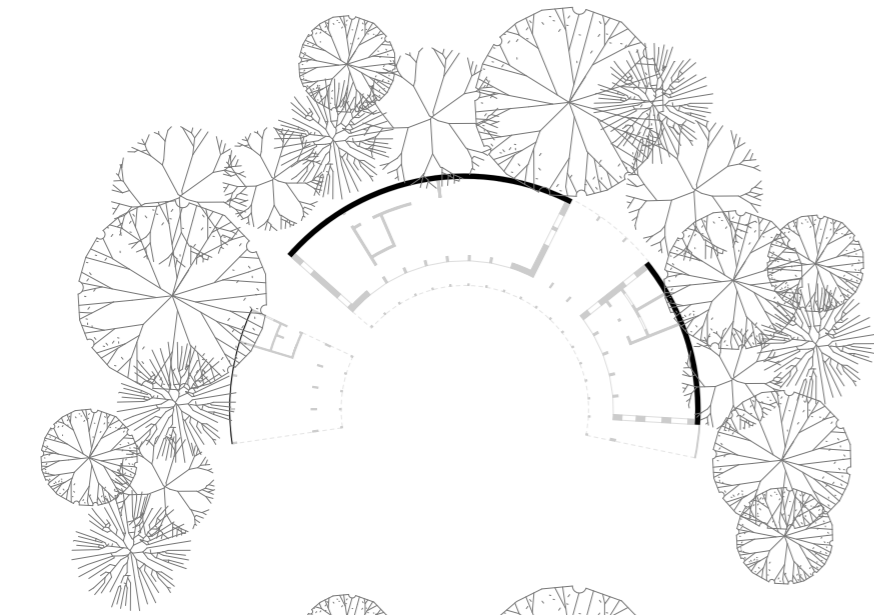
GESTALTNINGSFÖRSLAG

8.4 ISOMETRISK VY / 1:500

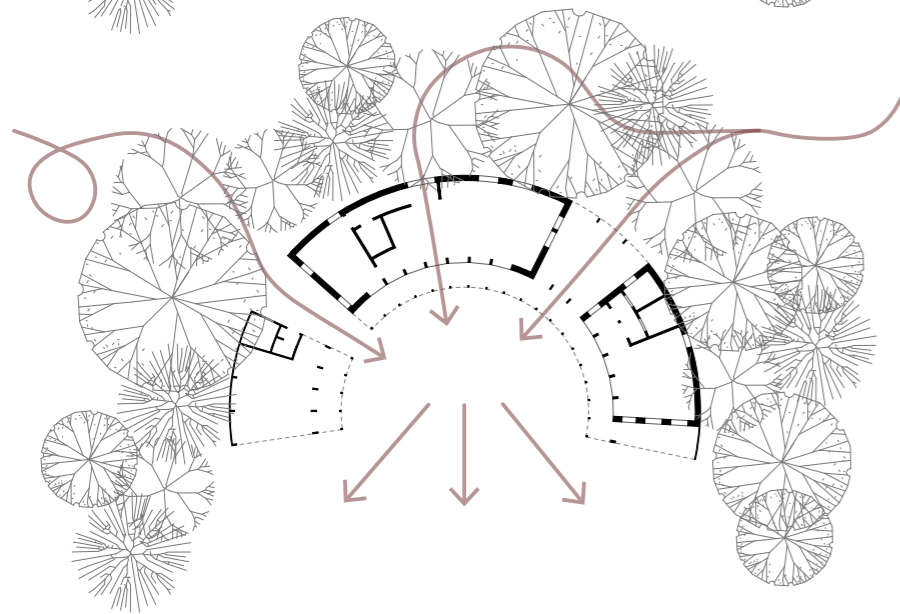
Noden och satelliterna syns placerade i skogsbrynet. Sluttande pulpettak ger byggnaderna resning mot träden och en mänsklig, intimare skala mot gläntan. Takfoten växer ut och bildar en arkad som fungerar som ett mellanrum mellan ute och inne. På så vis skapas en zon skyddad från regn samtidigt som övergången till den öppna platsen framför blir mjukare.

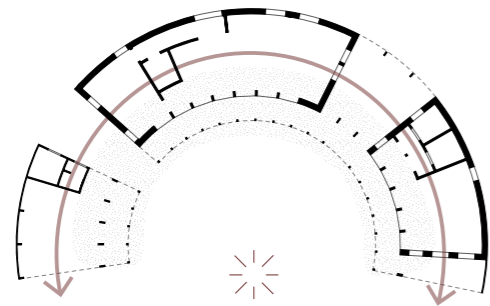
8.5 DIAGRAM

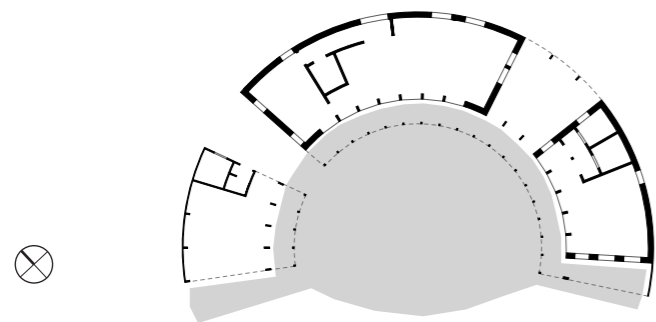
Noden tar stöd mot skogen.

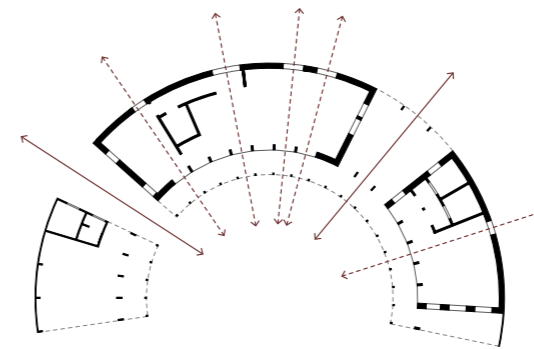
Besökaren leds genom träden och filtreras via passagerna till gläntan.

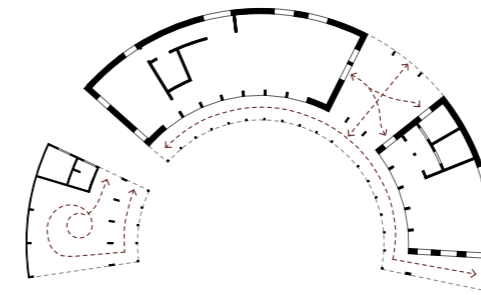
Byggnadens form omsluter och förstärker platsen.

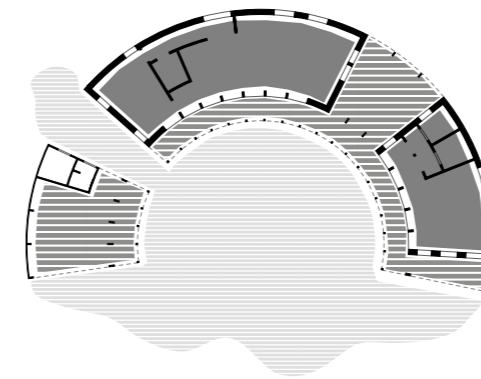
Det sydvästliga läget ger fina solplatser under hela dagen.

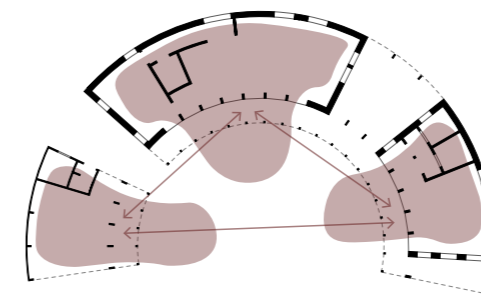
Siktlinjer skapar koppling mellan skogssidan och gläntan.

Rörelse under tak.

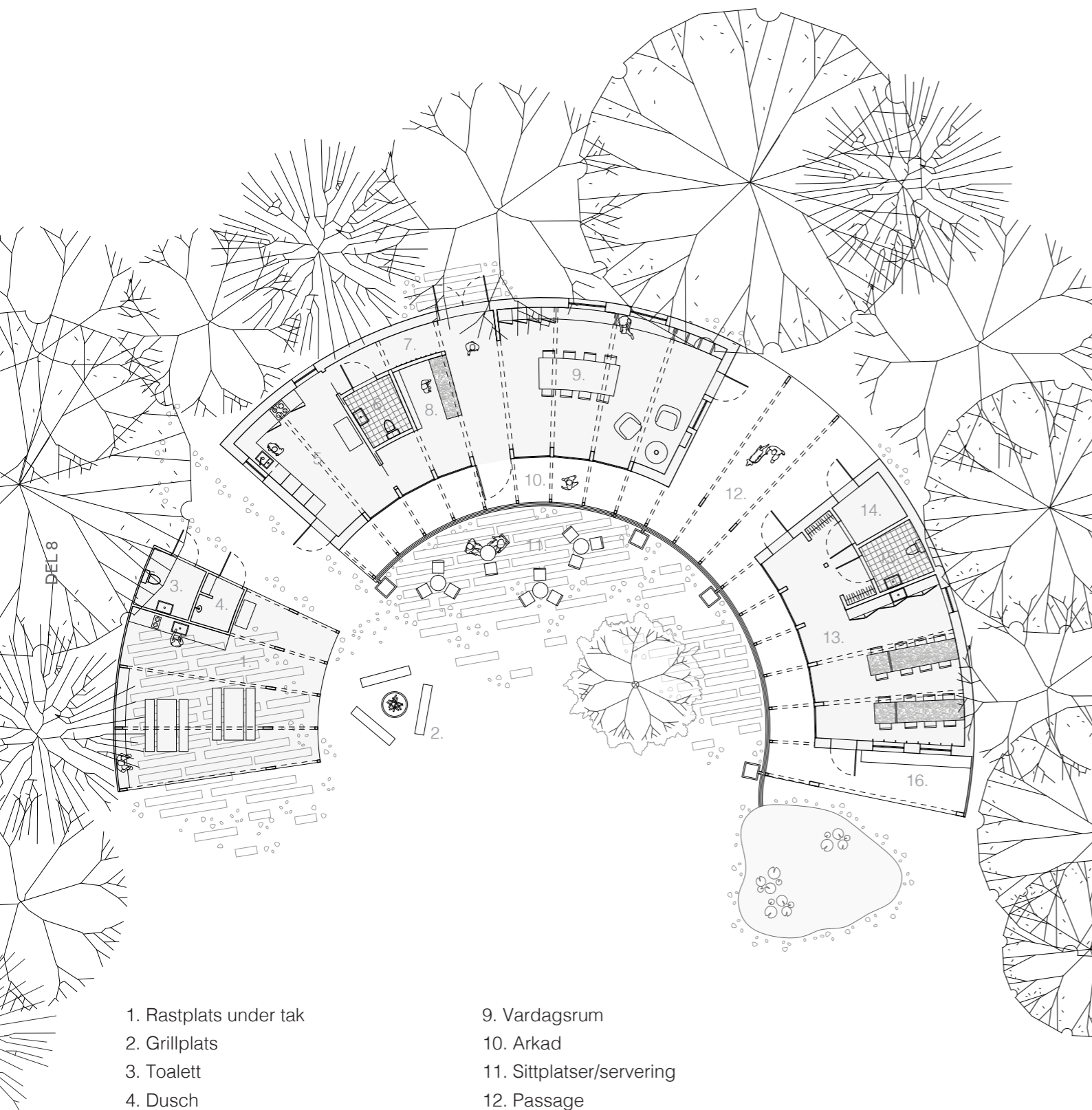
Intimitetsgradient.

Olika verksamheter/aktiviteter kan pågå parallellt, men samtidigt ha visuell kontakt.

8.7 PROGRAMFÖRKLARING

1. Rastplats under tak	9. Vardagsrum
2. Grillplats	10. Arkad
3. Toalett	11. Sittplatser/servering
4. Dusch	12. Passage
5. Kök	13. Naturlabb
6. Toalett	14. Förråd
7. Avhängning kläder	15. Toalett
8. Servicedisk/pentry	16. Bänk

Rastplats

Rastplatsen (55 kvm) är ett väderskydd under tak med sittplatser, toalett, dusch, vedförråd, dricksvatten och möjlighet att tillreda medhavd mat. Här finns enklare köksutrustning samt spisplattor som kan anslutas till en gastub. Väderskyddet har en bakre vägg mot skogen och är öppet mot sydväst. Intill väderskyddet finns en grillplats. Rastplatsen riktar sig till vandrare, lokala eller tillresta besökare samt verkar som stöttande funktion till övernattnings satelliterna.

Vardagsrum

Vardagsrummet (95 kvm) är en flexibel lokal som kan utnyttjas året runt. Under högsåsong eller andra perioder/tillfällen med efterfrågan kan café eller mindre restaurangverksamhet bedrivas här. Vardagsrummet kan även hyras av organisationer och företag eller för privata sammankomster och event. Lokalen innehåller ett kök, toalett, sittplatser, kamin och ett stort allrum som kan användas efter behov. Denna del av noden fokuserar på bekvämlighet och vänder sig till brukargrupper som söker fler anledningar än själva naturupplevelsen för att besöka platsen.

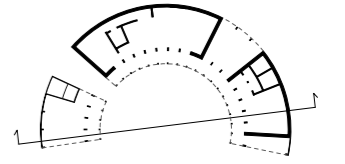
Naturlabb

Naturlabbet (52 kvm) är en lokal med kreativt och pedagogiskt syfte. Likt Vardagsrummet kan Naturlabbet användas året om. Här finns toalett, förråd och ett arbetsrum som kan användas till undervisning eller som verkstad. Det finns tillgång till utrustning för att närmare kunna utforska fynd som gjorts i den närliggande naturen. Naturlabbet kan utnyttjas av lokala skolor. Det kan också hyras av grupper eller föreningar.

Utemiljö

Den angränsande naturgården knyter ihop nodens olika delar. Verksamheterna spiller ut och utnyttjar delar av den gemensamma utemiljön. Marken är delvis tillrättalagd med stenplattor som skapar platser att uppehålla sig på samt känsla av omsorg. Plattorna glesas successivt ut och låter marken övergå i den vilda gläntans gräs. Ett vådräd planteras som kontrast till den vilda skogen. Det ger skugga, verkar rumsskapande och hjälper till att bryta ner skalan på den annars stora och öppna platsen.

8.8 SEKTION A-A / 1:100

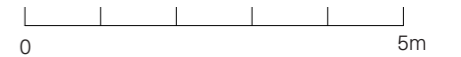

DEL 8

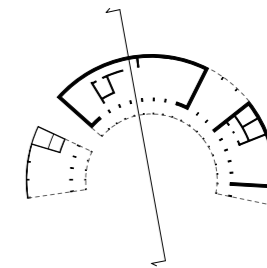

GESTALTNINGSFÖRSLAG

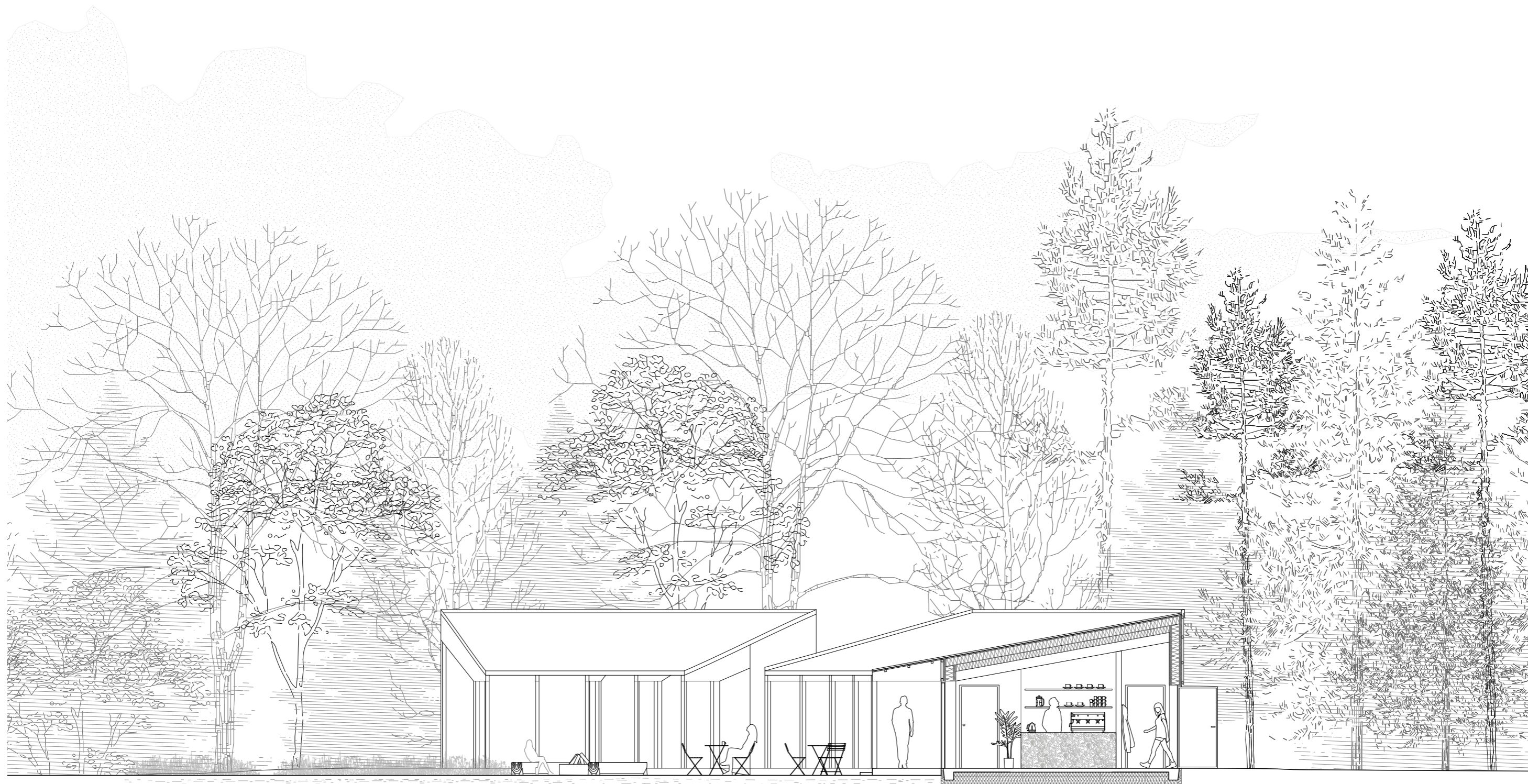
2200.00
3430.00
4065.00

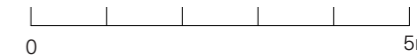
8.9 SEKTION B-B / 1:100

DEL 8

GESTALTNINGSFÖRSLAG

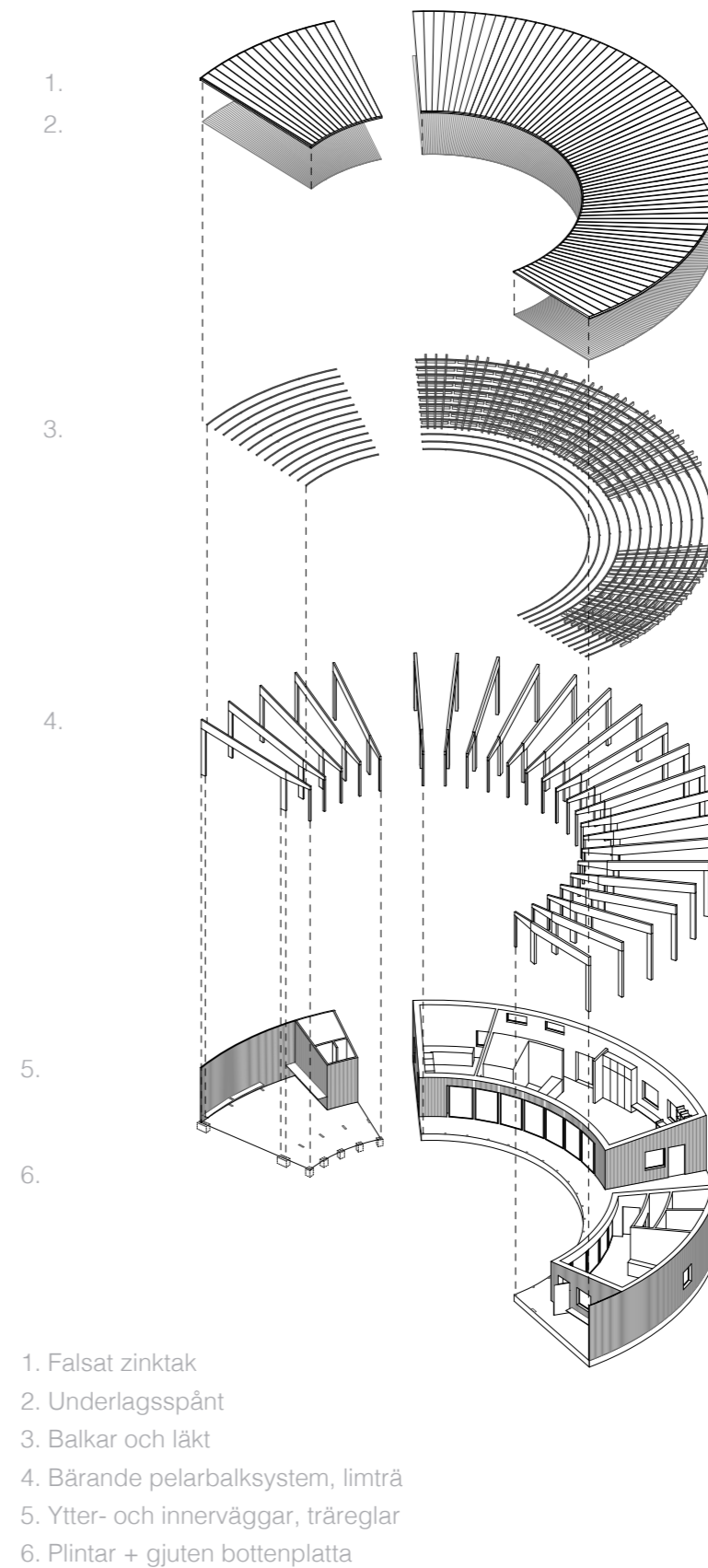
8.10 UPPBYGGNAD

Rastplatsen är en egen byggnad för att bryta ner Nodens skala och skapa en gårdskänsla. Då denna del är oisolerad och marken är något högre på den nordvästra sidan av siten står konstruktionen på plintar direkt gjutna i marken. Rastplatsen får således samma stenlagda naturgolv som på den öppna gården.

Nodens större del, innehållande Vardagrummet och Naturlabbet, står på en platsgjuten grundplatta. Jag gjorde valet av platta på mark för att förstärka byggnadens känsla av att vara bestående på platsen samt för att inte bygga så mycket på höjden som en isolerad plintgrund hade gjort.

Lätta ytter- och innerväggar uppförs med träreglar mellan den bärande konstruktionen bestående av pelare och balkar av limträ. Pelarna placeras i tre längsgående rader som följer byggnadens svängning. De två raderna som innefattar de isolerade rummen dimensioneras större för att bära upp takisolering samt skapa djup i fönsternischerna mot gläntan. Den tredje pelarraden dimensioneras något mindre för en lättare känsla och bredare passagemått i arkaden. Limträbalkarna spänner över hela byggnadsbredden och blir ett vackert inslag invändigt samt i passage och arkad där de lämnas synliga.

Taket består av falsad zinkplåt vilar på en konstruktion av längs- och tvärgående regler, läkt och underlagsspånt. Zinkplåten tillåts att följa takformen på ett effektivt sätt jämfört med andra takmaterial som är bättre anpassade för vinkelräta ytor. Ett plåttak är även passande för ett tak med

8.11 FASAD SYDVÄST / 1:100

DEL 8

GESTALTNINGSFÖRSLAG

0 5m

8.12 FASAD NORDOST / 1:100

DEL 8

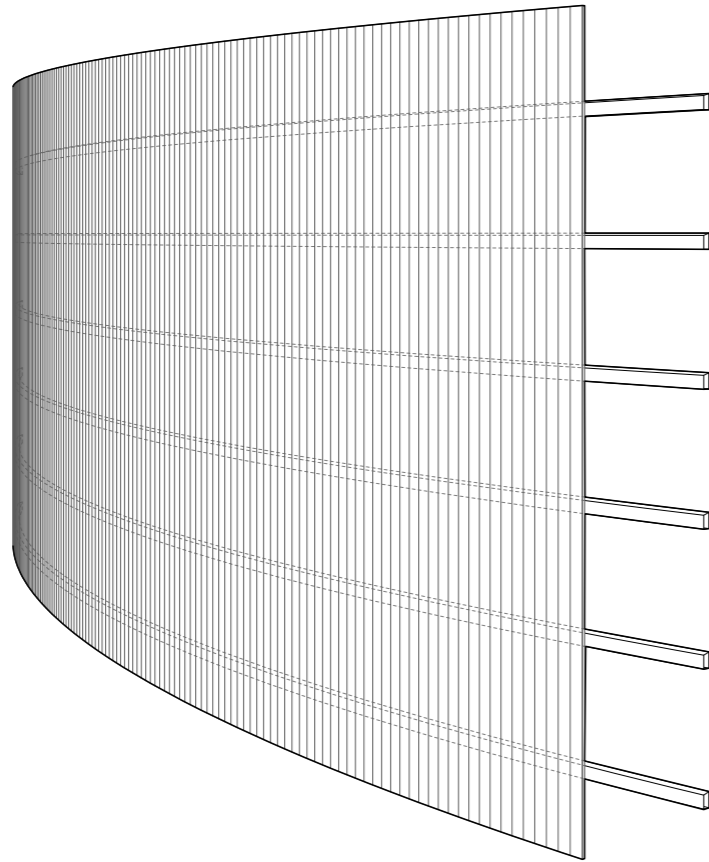
GESTALTNINGSFÖRSLAG

0 5m

8.13 FASAD

Fasaden kläs i stående, rakfalsad panel av lärk som får fin grånad patina med tiden. Den kallare tonen återfinns i det gråa zinktaket. Panelen bearbetas för att skapa djup och taktilitet (se bild fasadstudie). Den taktila träytan i kombination med byggnadens svängda form ger fasaden ett dynamiskt uttryck och livfull skuggverkan.

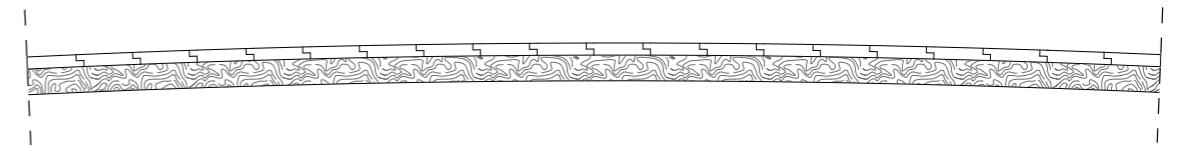
De största panelbeklädda fasadytorna vätter mot skogssidan medan större glaspartier öppnar upp rummen mot gläntan. Skuggverkan hos fasaden har inspirerats av löverkens fallande skuggor som blir extra tydliga där skogen möter gläntan.

Perspektiv / Fasadbeklädnad.

Modell 1:1 / Fasadstudie.

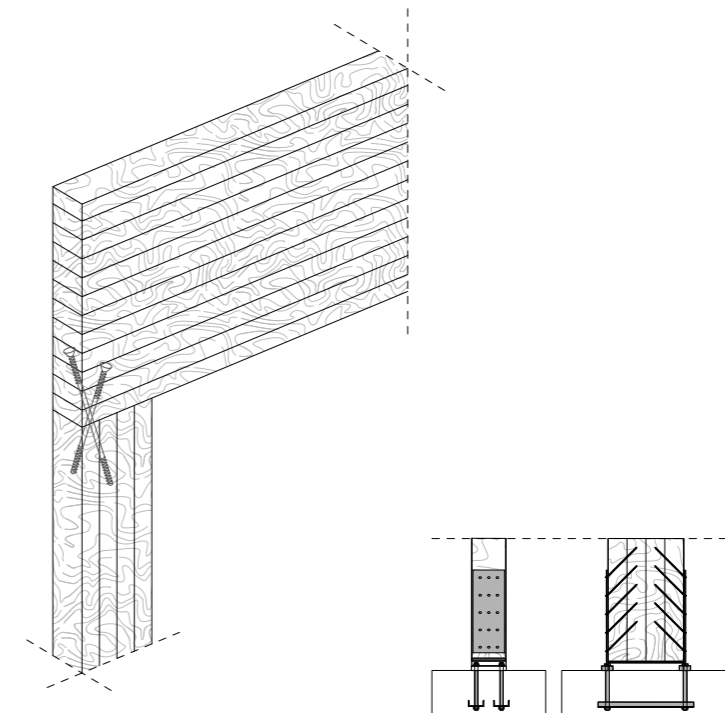
Detalj 1:10 / Rakfalsad fasadpanel fäst mot böjd spikläkt.

8.14 PELARE & BALKAR

För att mötet mellan pelare och balk ska upplevas sömlöst utförs anslutningen med självborrande, dold universalskruv som borrar direkt in i limträet. På så vis undviks synliga plåtar och muttrar som ofta är ett resultat av andra anslutningsformer.

Pelarna monteras inspända mot plint eller grundplatta med stålplåtsbeslag. I mötet med grundkonstruktionen förses pelarfoten med fuktskydd för att motverka uppsugning av fukt från betongen. Limträet som är utomhus ytbehandlas med färglös träolja och kommer liksom fasadpanelen att gråna efter en tids exponering.

Detalj 1:20 /

Vänster: möte mellan pelare och balk.

Höger: pelarinfästning.

8.15 KLIMATSKAL

Tak

För att undvika ett tjockt påliggande isolerat tak fälls takisolering in mellan limträbalkarna. Det ger ett lätt uttryck av taket utifrån och sänker takhöjden något i de isolerade rummen. Takets uppbyggnad består av följande skikt utifrån och in:

- Taktäckning med falsad zinkplåt
- Underlagstäckning med takpapp
- Inbrädning med underlagsspont
- Ventilationsspalt
- Ångspärr
- Värmeisolering
- Isolerat installationsskikt
- Invändig beklädnad

Väggar

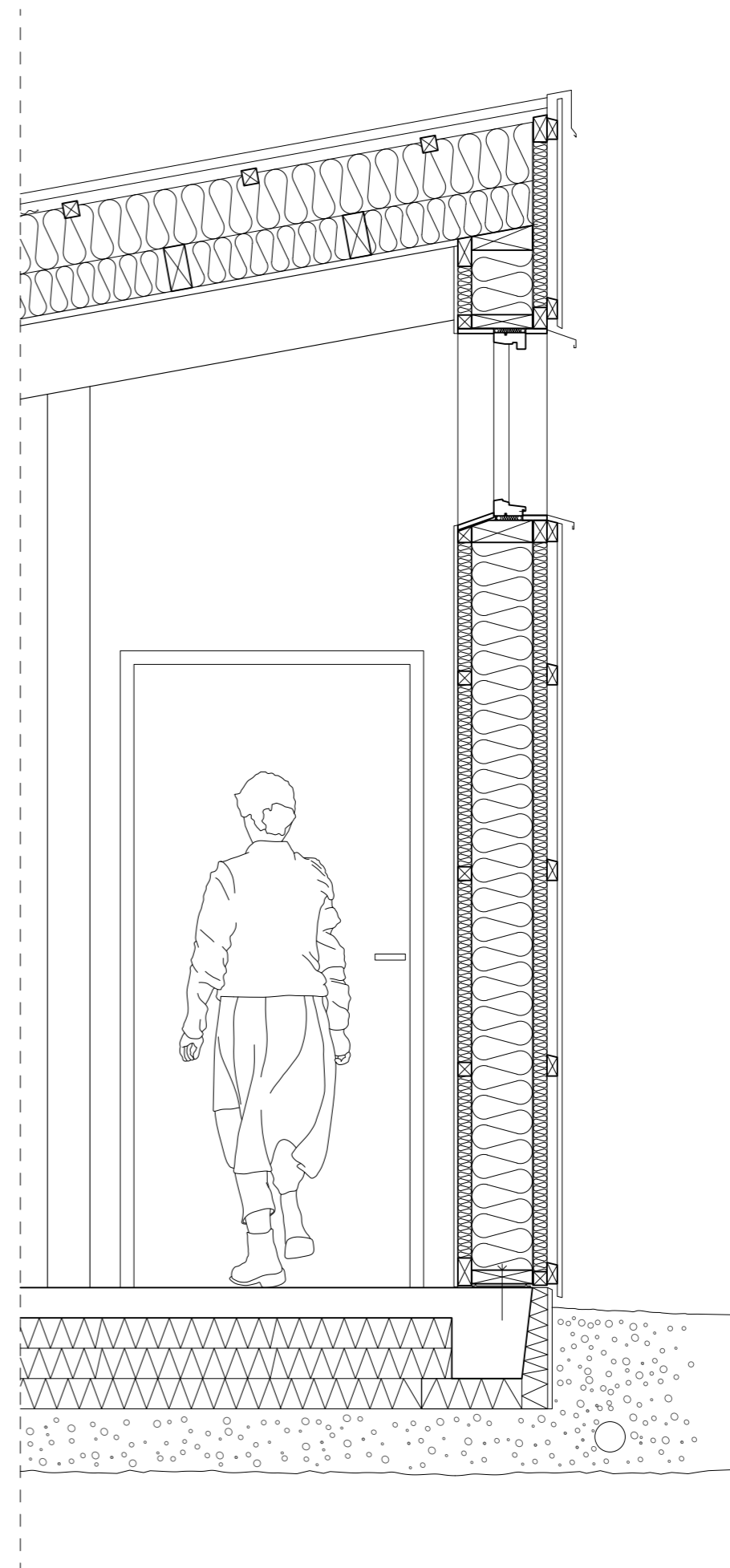
Ytterväggens uppbyggnad består av följande skikt utifrån och in:

- Stående fasadpanel
- Luftspalt och spikläkt
- Yttre isoleringsskikt
- Vindskydd
- Värmeisolering
- Ångspärr
- Isolerat installationsskikt
- Invändig beklädnad

Golv

Betongplattan behålls synlig som golvmaterial. Det ger en slitstark, lättstädad yta som fortsätter kontinuerligt i arkad och passage. Utomhusytorna gjuts mot en profilerad gummmatta för att ge ett grövre intryck och minska halkrisken. Golvets uppbyggnad består av följande skikt nerifrån och upp:

- Dränerande och kapillärbrytande skikt
- Dräneringsrör
- Kantelement av cellplast
- Markisolering
- Betongplatta

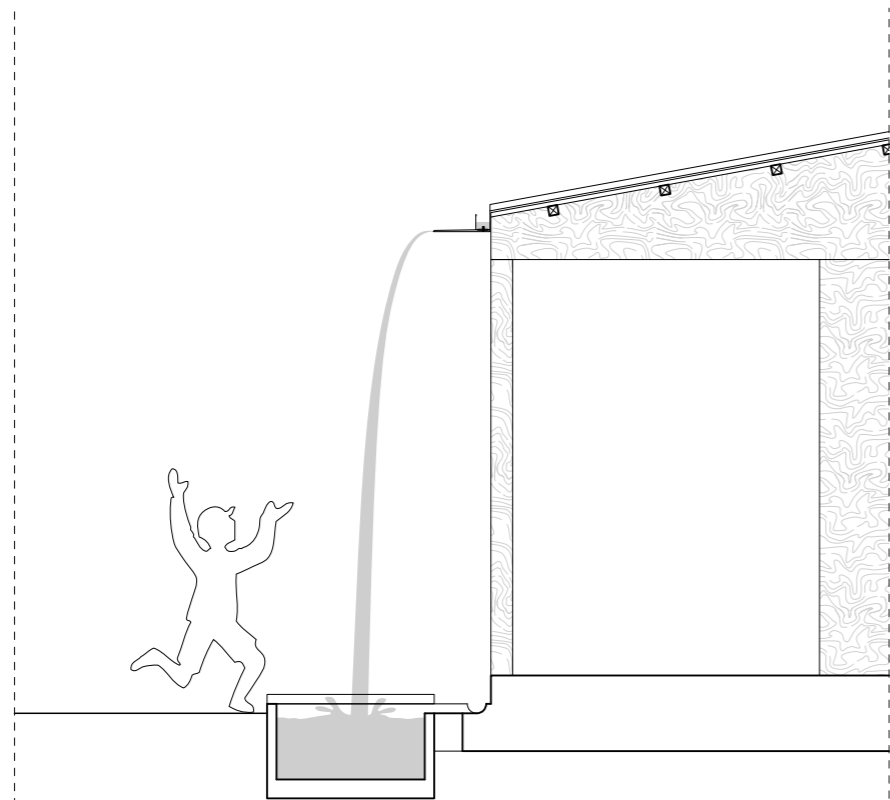

8.16 VATTENHANTERING

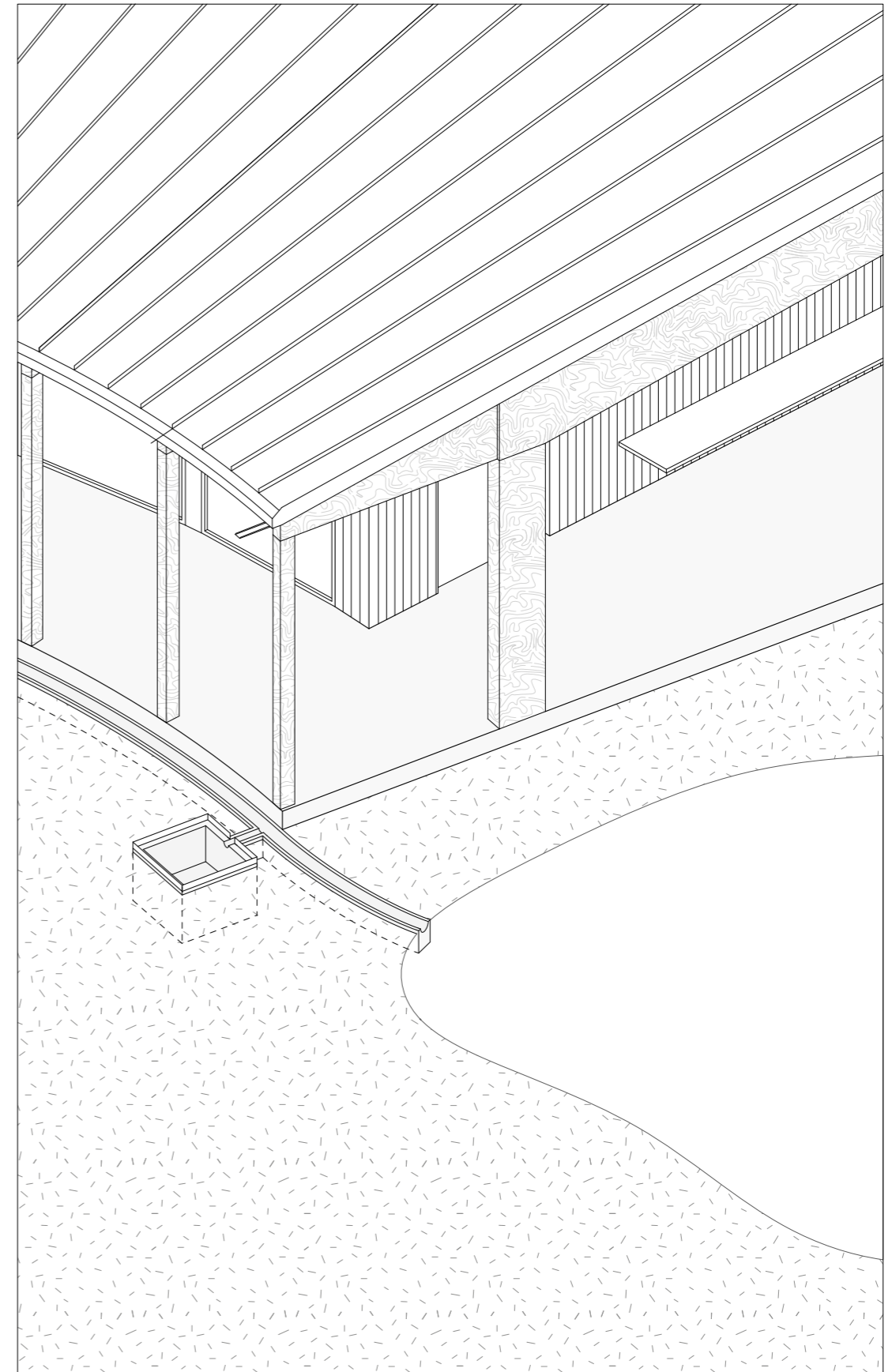
Noden har stora takytor och kommer fånga upp mycket regn. Istället för att se det som ett problem vill jag utnyttja vattnet som resurs. Det kan samlas upp och användas, till exempel för att släcka lägerelden. Samtidigt kan vattnet ge sinnesupplevelser genom sin närvaro, både visuellt och auditivt.

Plåttaket avslutas i en hängränna som följer takfoten. Istället för stuprör monteras utskjutande vattenutkastare från rännan. Utkastarna är platta och breda och kastar vattnet i vattenfallsliknande strålar. Från rastplatstaket, som har en mindre yta, låts vattnet träffa marken för en plaskande effekt. Från det större taket samlas regnvattnet upp i mindre gjutna vattenbehållare.

Vattenbehållarna kopplar i sin tur till en markränna som löper längs med byggnaden. Även rännan utförs i betong och upplevs som en förlängning av den synliga bottenplattan. Den ligger i marknivå, ett steg ner från den upphöjda arkaden och kan lätt klivas över. Slutligen samlas regnvattnet upp i dammen sydöst om noden, där siten är något lägre. Dammen kopplar till Naturlabbet och blir en plats för vattenlevande djur och växter, likväl som en naturlig vattenreservoar på platsen.

Sektionsutsnitt 1:40 / Vattenutkastare och vattenuppsamling.

Isometrisk vy 1:40 / Vattenutkastare och vattenuppsamling.

8.17 INVÄNDIGA MATERIAL

Inget invändigt golv läggs. Den befintliga plattan slipas och behandlas med matt klarlack för att behålla betongens naturliga nyans. Väggar och innertak kläs i granfanér för att matcha den synliga limträkonstruktionen och skapa ett enhetligt intryck.

Golv – Slipad och mattlackad betong.

Limträelement och invändig beklädnad – Gran.

Interiör visualisering – Vardagsrummet.

Interiör visualisering – Vardagsrummet.

Visualisering / Passage genom Noden sedd från skogssidan.

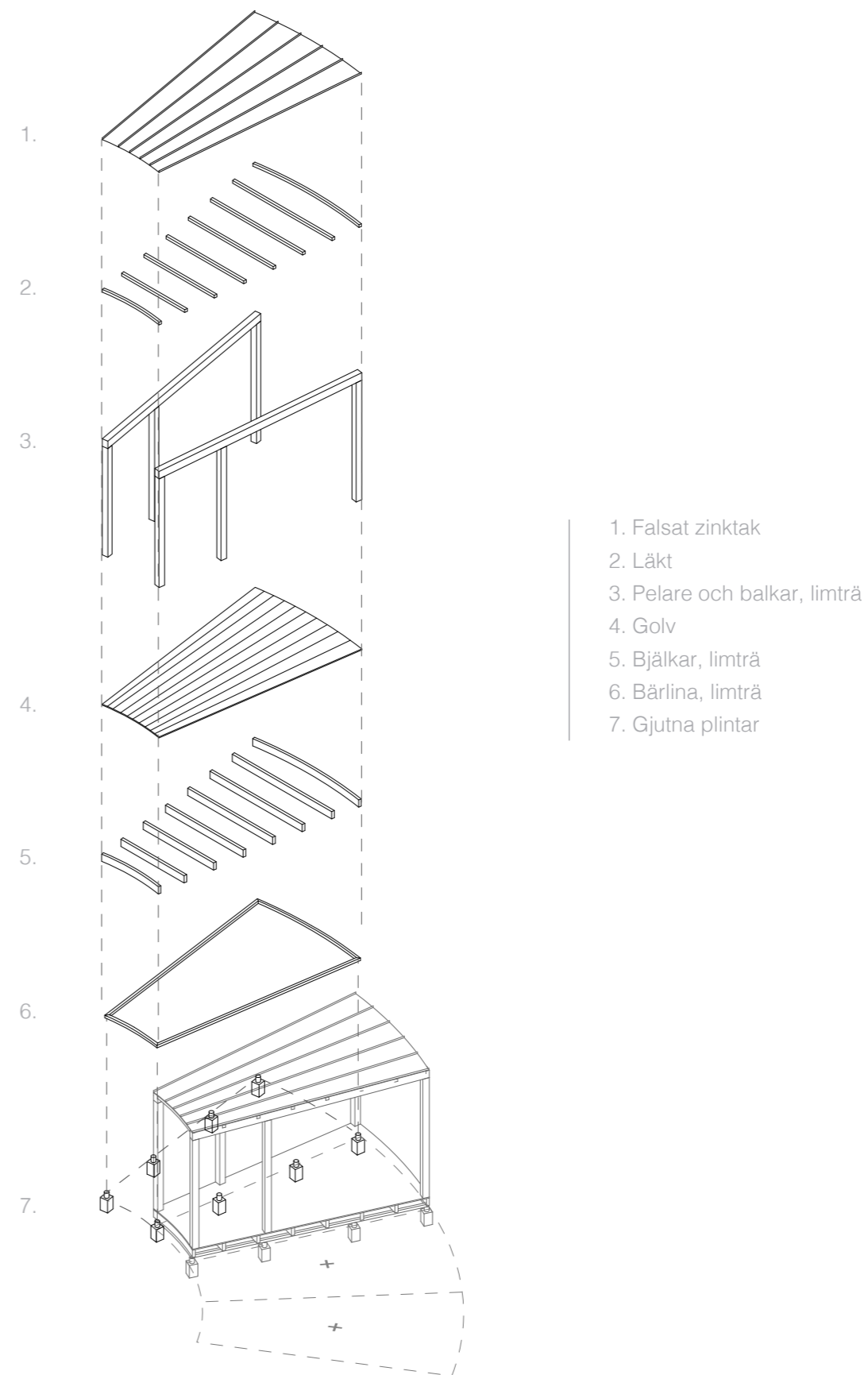
8.18 SATELLIT

Satelliten har en flexibel grundmodul om 8 kvadratmeter. Modulerna byggs ihop längs långsidan för att anpassa storleken efter funktion. Det öppna pelarbalksystemet tillåter öppningar och väggar att placeras efter behov, den kan även lämnas helt öppen.

Den svängda formen skapar riktningar som utnyttjas i förhållande till platsen där satelliten placeras. Där modulen är som bredast ges möjlighet till panoramavy. Den smalare delen skapar en kontrast och dynamik genom rummet samt möjlighet till en intimare entrésituation och förvaringsutrymmen.

Öppen plintgrund kan placeras direkt på berg eller pålar där det behövs och fungerar flexibelt i mötet med olika typer av underlag. Principen låter satelliterna följa landskapet och integrera sig med omgivningen. Satelliten påminner om noden både konstruktivt och till formen, dock i mindre skala. Detta skapar igenkänning och en sammanhållen gestaltningsmässig identitet.

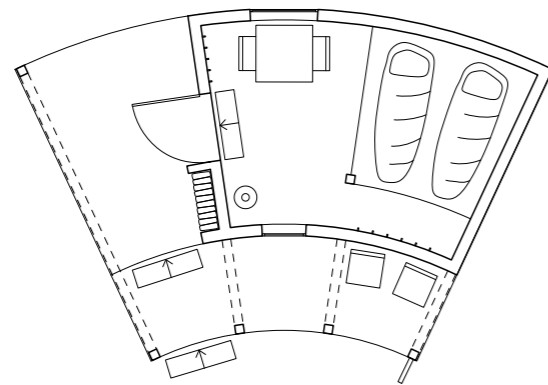
Några exempel på funktioner hos satelliten följer på nästkommande sidor. Dessa har inte givits specifika siter för uppförande, utan ses som ett utforskande av satellitmodulens rumsliga möjligheter. En kan hypotetiskt föreställa sig en naturplats för varje exempel, men de kan i praktiken fungera och anpassas till flera.

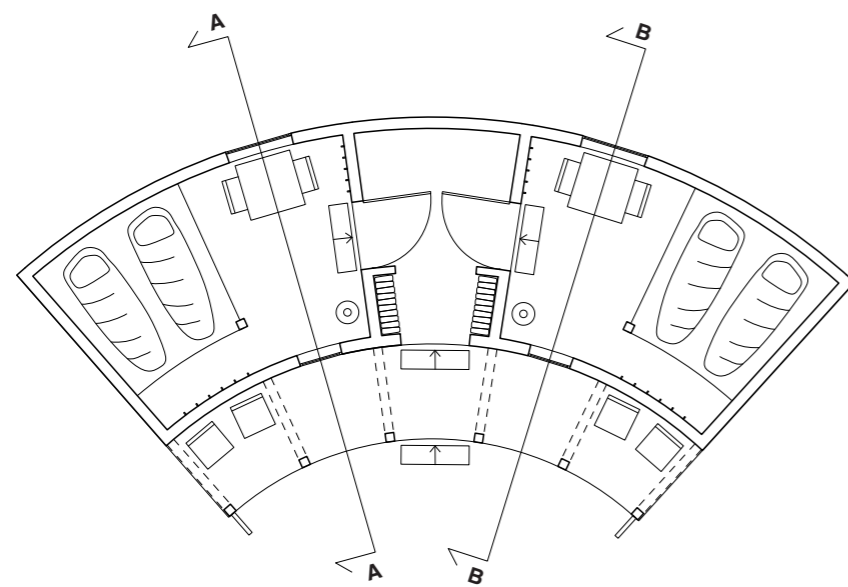
8.19 SATELLIT – ÖVERNATTNINGSTUGA / 1:100

Övernattningstugan består av tre sammansatta moduler och har ett 23 kvadratmeter stort avtryck. Sovutrymmet på 10 kvadratmeter är isolerat och försett med kamin, dubbelbädd, bord och väggkrokar. Väskor och större föremål förvaras under sängen. Takutsprånget skyddar och definierar en entréplats och en mindre terrass i anslutning till det stängda rummet. Här finns vedförvaring, sittplatser och möjlighet att lämna smutsiga skor.

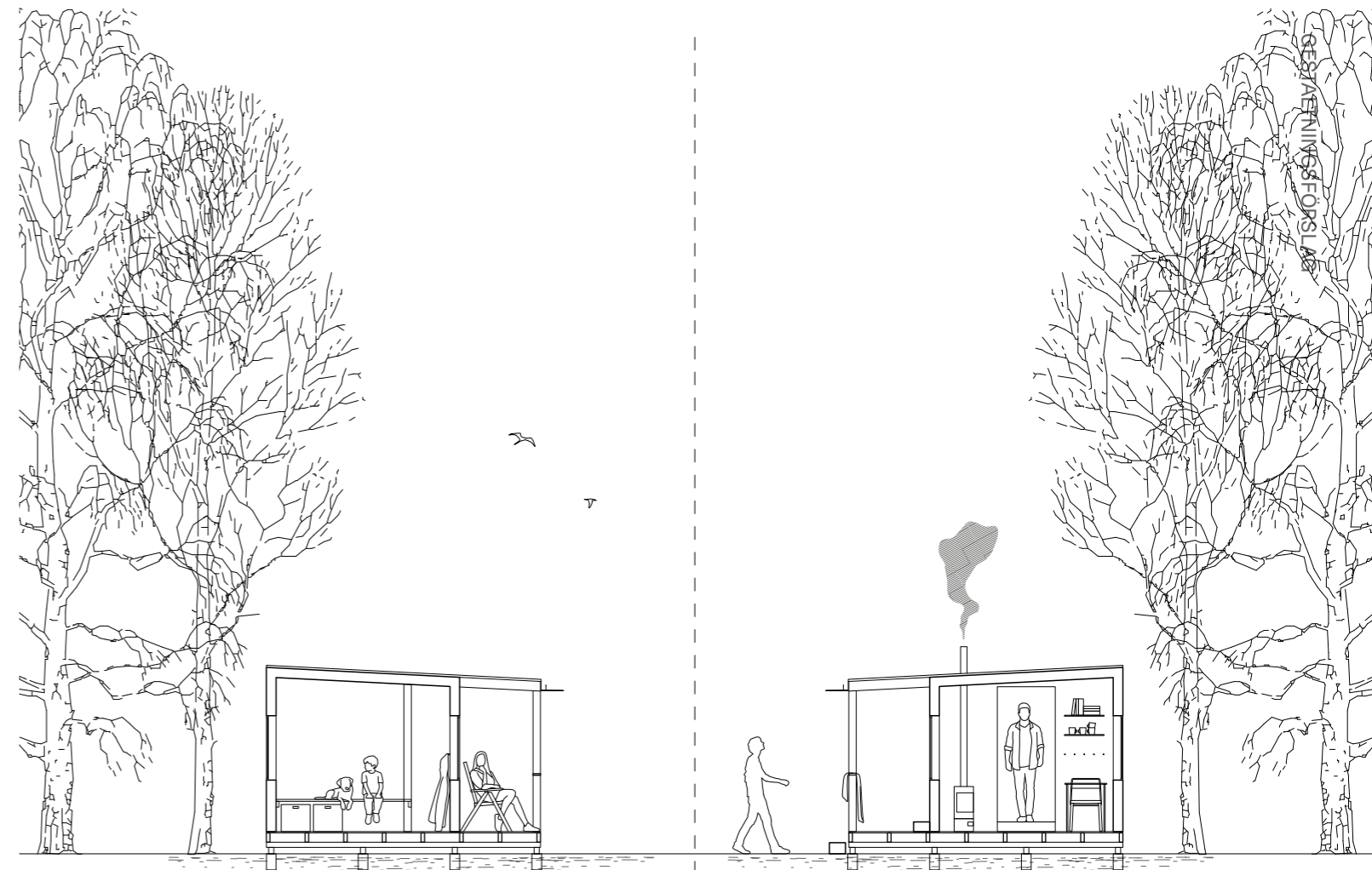
Övernattningstugan kan spegelvändas och bilda en dubbelstuga eller växa sig till en svängd länga om fler övernattningsplatser önskas. I detta

Enklestuga.

Dubbelstuga.

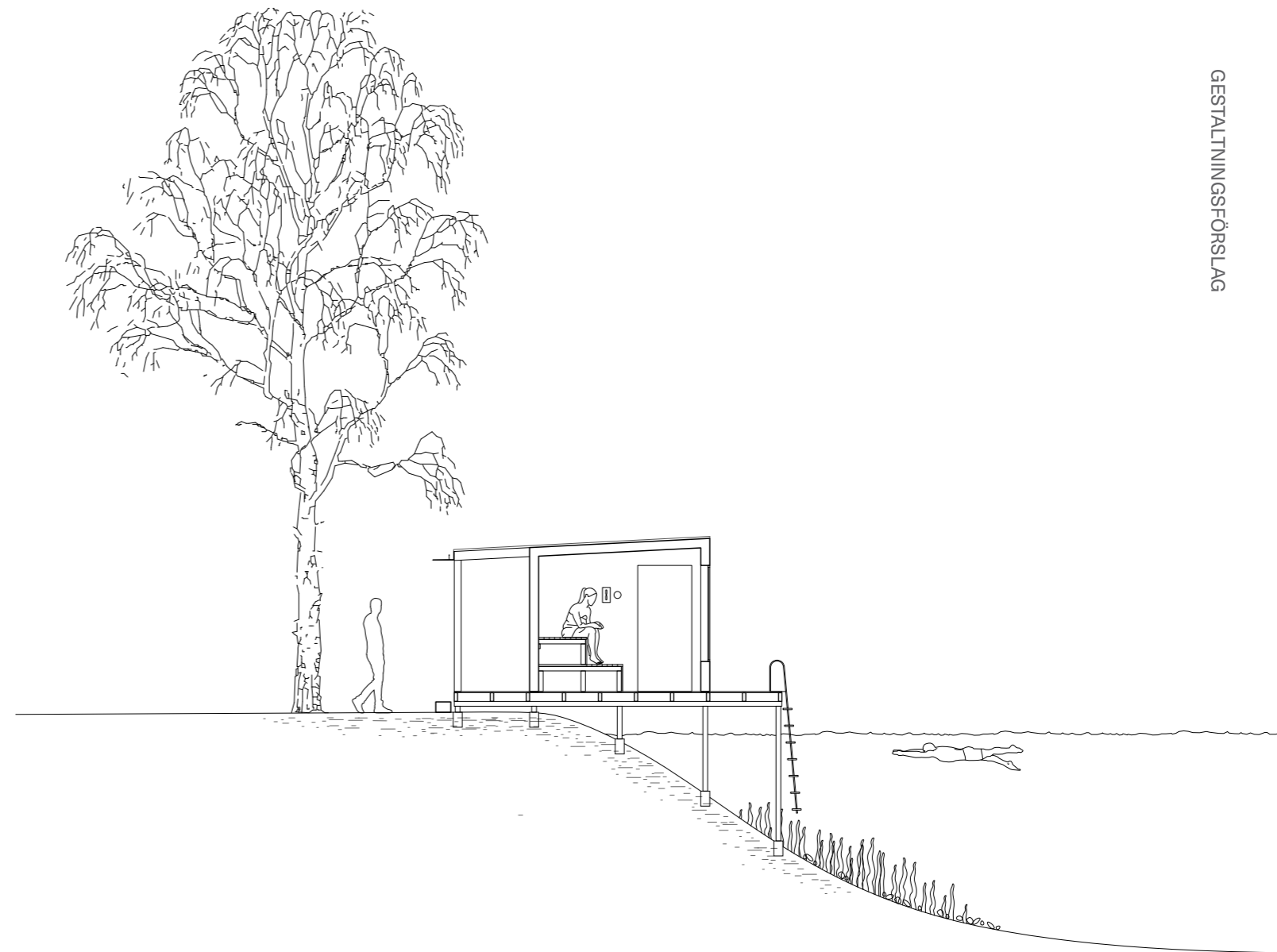
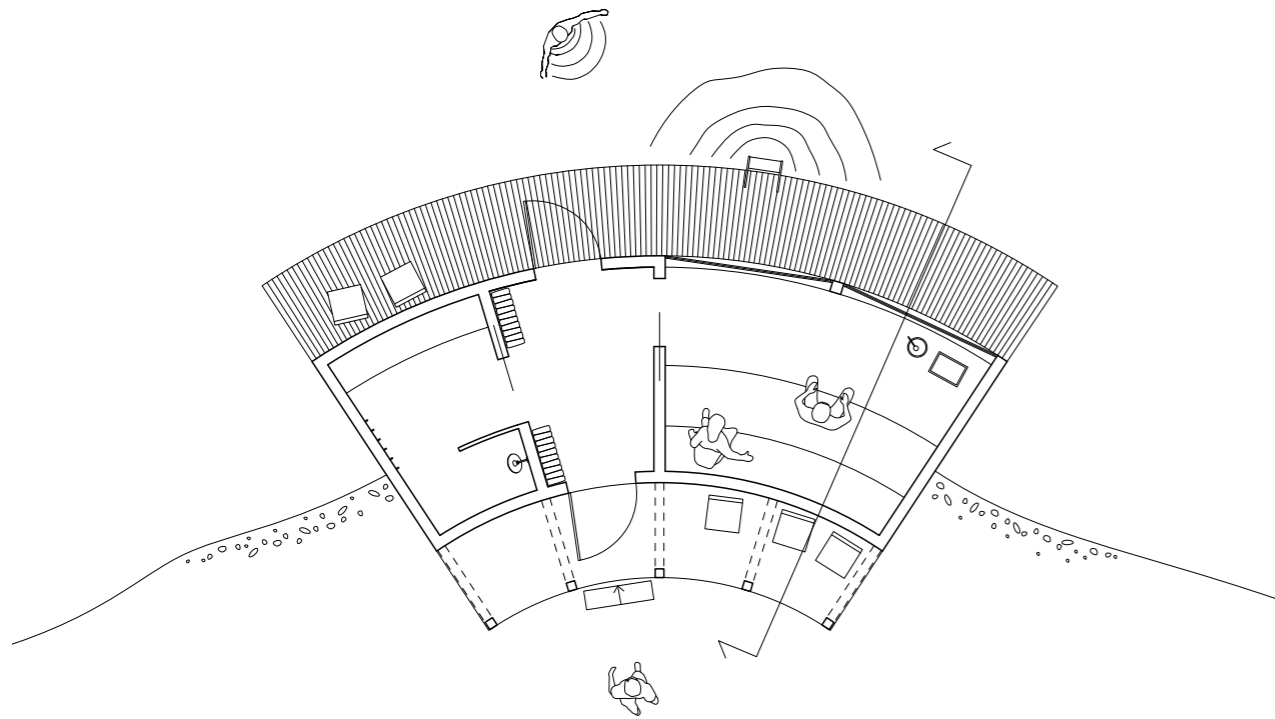
A-A

B-B

8.20 SATELLIT – BASTU / 1:100

Bastun består av fyra moduler plus en utskjutande brygga och har ett 43 kvadratmeter stort avtryck. Den placeras i vattenbrynet och skjuter ut över vattenytan.

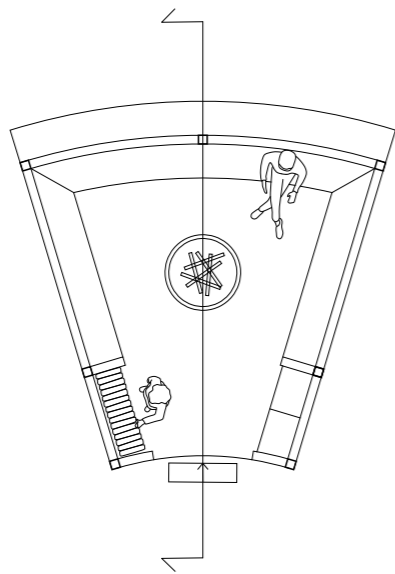
Formens riktning skapar en definierad entrésida under tak, en dynamisk rumslig upplevelse genom byggnaden och fina utblickar mot vattnet. Förutom bastun på 10 kvadratmeter finns ett mindre omklädningsrum med dusch samt en neutral passage med vedförvaring.

8.21 SATELLIT – RASTSTUGA / 1:100

Raststugan består av två moduler och har ett avtryck på 16 kvadratmeter. I den smalare entrédelen ryms vedförvaring och hyllor för utrustning.

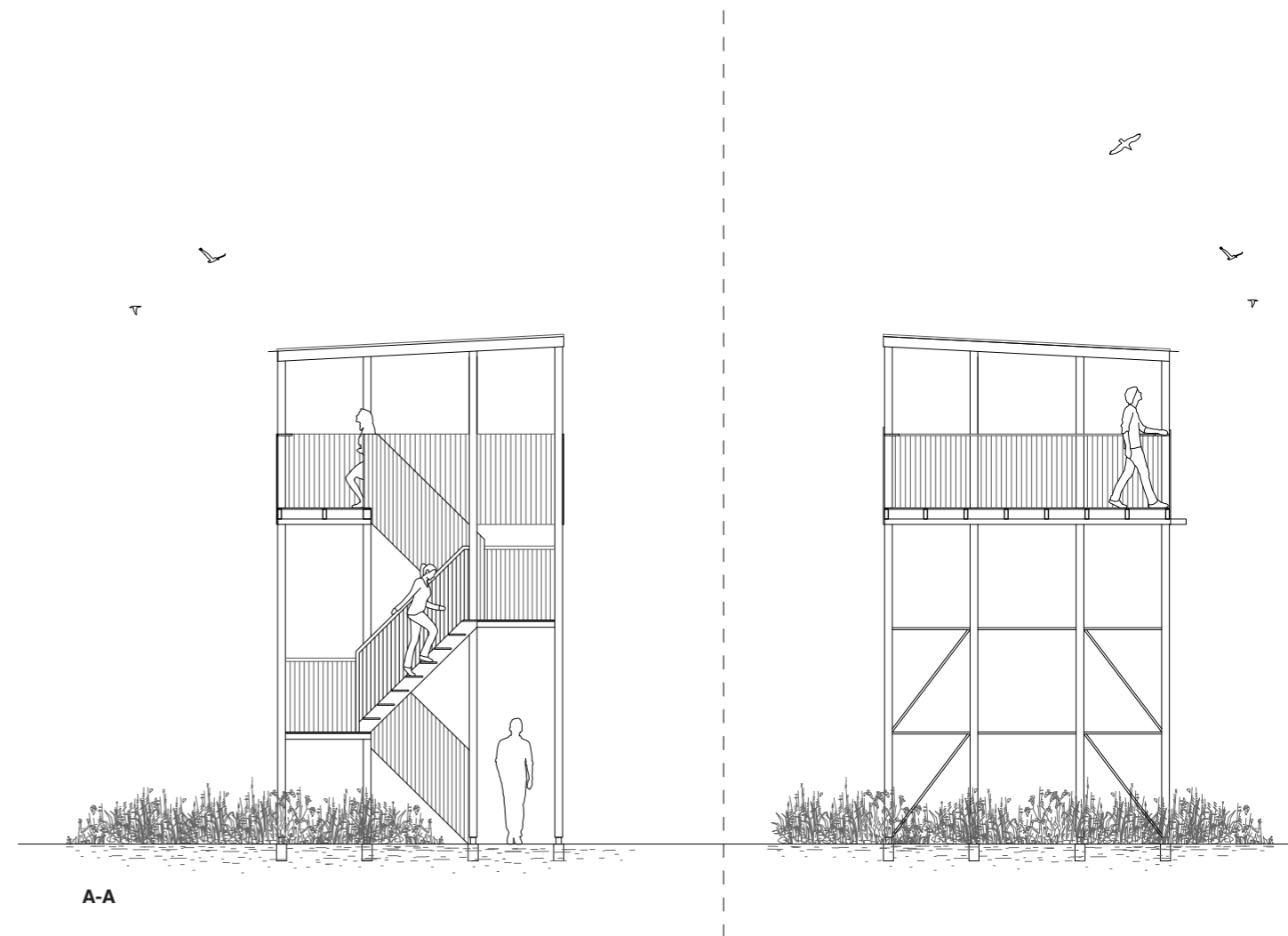
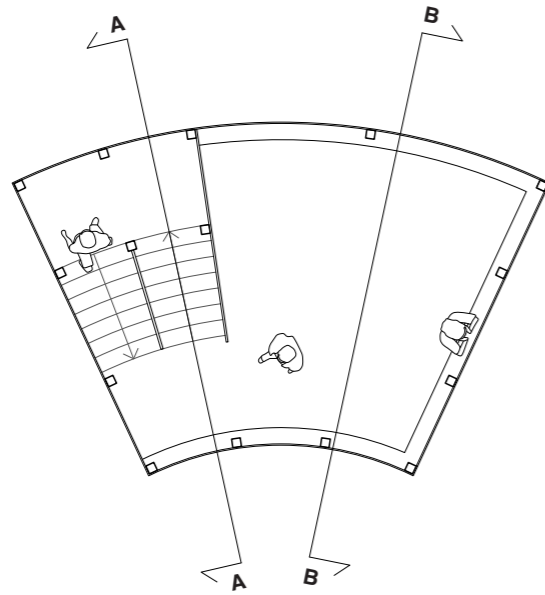
Tre bänkar omringar en eldplats och ytterligare en vägghängd bänk monteras på byggnadens utsida. Raststugan har halvhöga väggar samt ett neddrag längs taket för att skapa skydd och rama in utsikten.

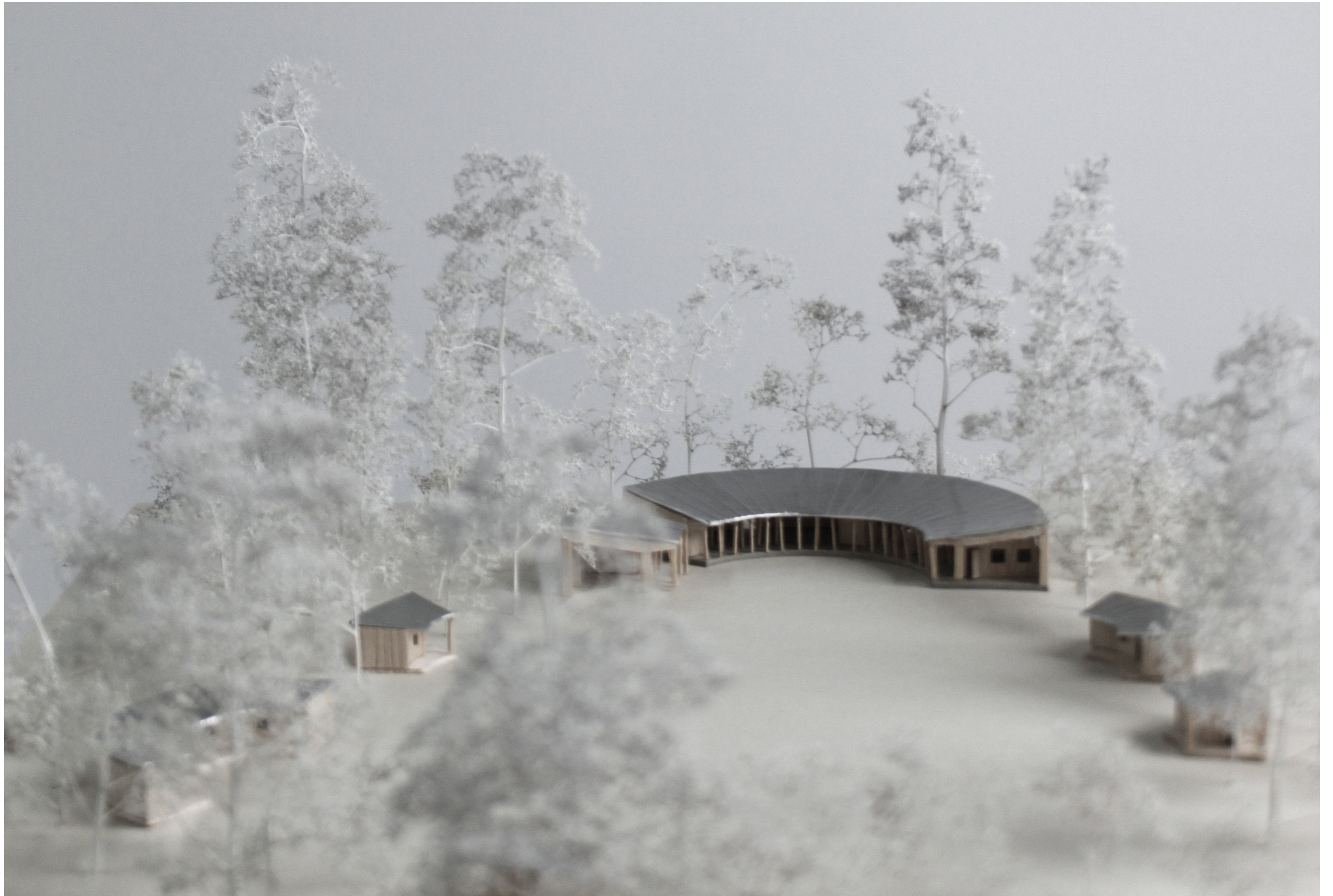

8.22 SATELLIT – UTSIKTSTORN / 1:100

Utsiktstornet är upphöjt på fem meters höjd och försett med tak. Tornet består av tre moduler och har ett avtryck på 24 kvadratmeter. Trappan som monteras mellan pelarna hjälper till att stabilisera konstruktionen.

Formen skapar en variation av utblickar och kan med fördel vridas i syfte att förstärka en särskild utsikt. En bredare kant längs plattformens räcke ger stöd, här kan besökaren vila armbågarna eller ställa ifrån sig sin kaffekopp.

Modell / Satelliter som övernattingsstugor i anslutning till Noden.

DEL 9 - AVSLUTNING

9.1 DISKUSSION & ANALYS

Rapporten är kronologiskt uppbyggd för att spegla min process. Den information som läsaren får ta del av följer gradvis mina egna upptäckter. Jag vill på så sätt visa och illustrera hur projektet växt fram, steg för steg. Det har varit ett mycket spännande och intuitivt sätt att arbeta på. Att varken ha en specifik kontext eller gestaltningsidé i utgångsläget upplever jag har gett mig större frihet i undersökandet, samtidigt som det stundtals skapat viss förvirring och frustration. Genom att söka en passande kontext för gestaltungsförslaget i relation till- och baserat på teori och underlag gjorde det lättare att förankra förslaget och testa det mot bakgrunden.

Att vi alltid utgår från oss själva när vi angriper projekt är jag medveten om, men jag har inte reflekterat över det så mycket tidigare. Många insikter under projektets gång har bekräftat just detta. När jag började, med önskan att sprida de naturupplevelser jag själv uppskattar till fler, grundades mina tankar i någon som bor i en större stads perspektiv. Att ifrågasätta den urbana normen och hur mina egna erfarenheter styr idéer är något jag tar med mig från arbetet.

Jag har lärt mig mycket, både om de specifika ämnena projektet behandlar men också om förvaltning, styrning och andra delar som påverkar arkitekturens förutsättningar. Det är lätt att ibland känna sig maktlös i förhållande till sin utgångspunkt och bakgrundsinhämtning. Det är viktigt att ha med sig att arkitekten ingår i en stor komplex grupp som tillsammans löser problem, och att ett undersökande examensarbete inte kan förväntas behandla alla beröringspunkter. Dock är insikter och kunskap kring både friluftsliv och rural utveckling i förhållande till arkitektur samt andra fält viktiga för att kunna göra avvägda val och vara medveten om vilka konsekvenser de kan få.

I förhållande till min målsättning; *att undersöka hur ett eller flera tillägg kan stärka en mindre tätorts roll som nod för friluftsliv och rekreation, samtidigt som de bidrar till att aktivera och stärka det lokala samhället*, upplever jag att projektet möter många av de behov jag utläst. Målsättningen har gestaltningsmässigt behandlats av Noden i huvudsak. Mina idéer om program och funktioner har fokuserat mycket på sociala aktiviteter, naturnärvaro och icke-kommersiell verksamhet. Jag har försökt inkorporera det lokala perspektivet så långt det går utan att föreslå något fullständigt realistisk. Det finns mycket engagemang på orten, grupper, föreningar och privatpersoner som skulle kunna dra nytta av en mötesplats och nya lokaler. Tillägget förstärker även Tjörnarps identitet som orten med naturen som granne. Det är viktigt att tilläggets utrymmen kan samutnyttjas av flera brukargrupper för att nå ut till många, användas väl och skapa attraktionskraft. Många friluftsanläggningar är just destinationer, ofta ackompanjerade av infrastruktur och bilburet fokus vilket jag själv anser påverkar naturkänslan i stor utsträckning. Nodens placering har varit viktig för att tillgängliggöra nya aktiviteter i naturmiljön men även för att utnyttja närheten till den service i form av transport och parkeringsmöjligheter som redan finns för att kunna minska exploateringen på den nya platsen.

Gestaltningen av både inomhus, utomhusmiljöer och dess samband har varit betydande för att förslaget ska kunna användas under olika väderförhållanden och årstider, vilket ökar användningsmöjligheterna och skapar incitament till varierande aktiviteter. Det har varit en balansgång hur stor del av naturen jag känt mig bekväm att exploatera. I relation till sina funktioner är Noden relativt liten, men i förhållande till platsen som tidigare stått orörd blir ingreppet påtagligt. Med tanke på att platsen ej ingår i naturreservatet och idag är en plats som förbises tror jag att byggnaden har en positiv effekt genom att tillgängliggöra den på ett nytt sätt. Genom att ge människor en tydlig plats att uppehålla sig på fredas på så vis den övriga miljön. Det kan låta motsägelsefullt men med hänsyn till platsval, planering och uppförande vill jag tro att utgången och påverkan på naturen blir mer varsam. Även om byggnaden gör ett fysiskt avtryck och förhoppningsvis kommer locka nya besökare har tillrättläggandet många fördelar utan att medföra alltför stor påverkan på naturvärdena. Med tillägget i backspegeln ser jag vidare potential i hur en ännu djupare naturinventering och materialanalys kan ge projektet ytterligare dimensioner i förhållande till ekologi och hållbarhet.

Frågan; *Hur kan det mentala och fysiska glappet mellan vardagsrekreation och "Extremfriluftsliv" överbryggas med hjälp av strategier och arkitektur?* har behandlats genom analys och arbete med beskrivna hinder för friluftsliv och strategin *Ringar på vattnet*. Nodens tillrättlagda trygga miljö stöttar och bjuder in medan satelliterna erbjuder vidare, utmanande steg. Satelliterna tillför en annan sorts angöringsplats som kompletterar de som redan finns i Skåne idag. En bokningsbar övernattningsstuga ger garanti om sovplats och blir ett avsevärt billigare alternativ till hotell eller vandrarhem. Likt övernattningsystemet med stugor i fjällvärlden utgör de en bekväm och pålitligt resurs som inte kräver avbrott i naturupplevelsen.

Vidare arbete med satelliterna är önskvärt för att anpassa dem till särskilda platser och funktioner. Jag ser dem inte som en katalog att välja från utan som ett utforskande av friluftssystemets utveckling och anpassning till önskvärda möjligheter hos nya angöringsplatser. På så sätt kan hela det skånska systemet betraktas ingå i *Ringar på vattnet-strategin* med satelliterna som ett nyintroducerat mellansteg. Slutsatsen blir att systemet har god grund men kan stärkas ytterligare genom breddning på utvalda platser och genom att tillföra fler valmöjligheter och alternativ.

Slutligen vill jag återigen poängtera vikten av att behandla ett tilläggs synergieffekter som nycklar och styrkan av lokal anpassning i samband med fysiska ingrepp till förmån för friluftslivet. Arbetet med frågorna; *Vad kan ett mindre skånskt samhälle ha för roll som katalysator för friluftsliv och rekreation? Och hur bör denna katalysator gestaltas och programmeras för att stötta såväl besökare som lokalbefolkning?* Har stärkt tesen om att effekten och den långvariga beständigheten hos byggnader blir både starkare och mer övertygande med platsen som utgångspunkt.

9.2 TACK

Tack till min handledare Nina som med stort engagemang följt mig både genom mitt examensarbete och under övriga år på arkitektskolan. Jag kommer med glädje se tillbaka på våra samtal, diskussioner och studieresor. Tack till min handledare Lars-Henrik för att du trott på mig och min idé. Tack till Lovisa för pepp, korrekturläsning och nya perspektiv. Tack till Melker för ditt stöd och engagemang. Slutligen ett stort tack till alla mina fantastiska kursare och vänner som lärt mig så mycket och hållit min hand genom utbildningen.

KÄLLOR

LITTERATUR

Åkerman, A. (2020) *En annan landsbygd*. Rian designmuseum.

Emmelin, I. Fredman, P. Lisberg Jensen, E. & Sandell K. (2010). *Planera för friluftsliv*. Carlssons.

RAPPORT & PUBLIKATION

ArkDes (2021) *Think tank - Livskvalitet i tid och rum*. <https://arkdes.se/wp-content/uploads/2021/06/arkdes-thinktank-rapport-2021-68s.pdf>

Frykman, L (2004) *Tjörnarps Sockengille - En ideell förening*. <http://www.tjornarpshistoria.se/Sockengillet%20historia%20m%20bilder%20maj12.pdf>

Höörs kommun (2022) *PM - Kulturmiljö*. https://maps.geoinfomittskane.se/DocsOnline/OP/Hoor/utredningar_och_konsekvenser/PM_Kulturmiljo.pdf

Höörs kommun (2022) *PM - Natur och äventyr*. https://maps.geoinfomittskane.se/DocsOnline/OP/Hoor/utredningar_och_konsekvenser/PM_Natur_och_aventyr.pdf

Höörs kommun (2022) *Pm - Tidig dialog*. https://maps.geoinfomittskane.se/DocsOnline/OP/Hoor/utredningar_och_konsekvenser/PM_Tidig_dialog.pdf

Kairos future (2021) *Det svenska friluftslivet i ett framtidsperspektiv*. https://svensktfriluftsliv.se/wp-content/uploads/2022/02/rapport_kairosfuture_friluftslivet_i_framtidsperspektiv_2021.pdf

Region Skåne (2017) *Fokus landsbygd*. https://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer/stad-landsbygd_digital.pdf

ARTIKEL

Björling, N (2018) *Planering stödjer klyftan mellan stad och land*. Arkitekten. 18 april. <https://arkitekten.se/kultur/planering-stodjer-klyfta-mellan-stad-och-land/> (hämtad 2023-04-24).

Nilsson, I (2020) *Ett öppet fönster mot landsbygden*. <http://bth.diva-portal.org/smash/get/diva2:1473753/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 2023-05-02).

WEBB

Barncancerfonden (2019) *Tjörnarps*. <https://www.barncancerfonden.se/lokala-foreningar/sodra/for-drabbade/stod-i-din-narhet/rekreation-och-boenden/tjornarp/> (hämtad 2023-05-08).

Claesson, C (2023) *Maker Space och Arena i och för Tjörnarps*. <https://www.kickstarter.com/projects/christinaclaesson/maker-space-tjornarp> (hämtad 2023-05-10)

Länsstyrelsen Skåne (2023) *Tegeldammarna-Lergravarna*. <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/naturreservat/hoor/tegeldammarna-lergravarna.html> (hämtad 2023-05-08).

Länsstyrelsen Skåne (2023) *Vandringsleder från Tjörnarps station*. https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2887c5dd16488fe880d48a30/1536737439626/folder_Pr%C3%A4stabonnaskogen%20vandringsleder_Tj%C3%B6rnarps%20sockengille.pdf (hämtad 2023-05-08)

Naturskyddsföreningen (2019) *Prästabonnaskogen*. <https://skane.naturskyddsforeningen.se/prastabonnaskogen/> (hämtad 2023-05-08)

Naturvårdsverket (2023) *Sveriges friluftsmål* <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/sveriges-friluftslivsmal> (hämtad 2023-02-08).

Nyrén, J. & Brundin, L (2021) *Lantcafé i Tjörnarps, där allt är i kaos, utom maten*. <https://www.sydsvenskan.se/2021-01-02/lantkafeet-i-tjornarp--dar-allt-ar-i-kaos-utom-maten> (hämtad 2023-05-10)

Sandell, K (2017) *Friluftshistoria*. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/friluftslivets-varden/seminarier-om-friluftsliv/> (hämtad 2023-01-20).

Statistiska centralbyrån (2018) *Befolkningen ökar svagt på landsbygden*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2018/befolkningen-okar-svagt-pa-landsbygden/#:~:text=F%C3%B6r%20hela%20landet%20C3%B6kar%20befolkningen,%C3%A4n%205%20kilometer%20fr%C3%A5n%20central-orten.> (hämtad 2023-04-05).

Statistiska centralbyrån (2021) *Statistiska tätorter 2020, befolkning, landareal, befolkningstäthet*. <https://www.scb.se/Mi0810> (hämtad 2023-04-16).

Svenska Turistföreningen (2023) *Från akademisk förening till folkrörelse*. <https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/historia/> (hämtad 2023-01-20).

Tjörnarpsjön fiskevårdsförening (2023) *Fiska och hyra båt i Tjörnarpsjön*. <https://tjornarpssjon.hemsida24.se/> (hämtad 2023-04-18)

Wiik, C (2014) *Nu invigs Tjörnarps station*. <https://www.jarnvagsnyheter.se/20190804/3294/nu-invigs-tjornarp-station> (hämtad 2023-04-23).

SAMTAL

Andersson, Emelie. *Verksamhetsansvarig Fulltofta Naturcentrum*. Samtal på plats (2023-02-03).

Andersson, Malin. *Friluftssamordnare Naturvårdsenheten*. Länsstyrelsen Skåne. Samtal via telefon (2023-01-31).

Klacka, Anton. *Samhällsplanerare Höörs kommun*. Samtal via telefon (2023-02-27).

Kristersson, Mia. *Naturrumsföreståndare Kullberg*. Samtal på plats (2023-01-27).

Norlin, Leif. *Ordförande Tjörnarps Sockengille*. Samtal via telefon (2023-03-23).

Norrby, Sofie. *Ledutvecklare Skåneleden*. Region Skåne. Samtal via telefon (2023-02-15).

BILD

Bild 1: Fotografi, eget.

Bild 2: Fotografi. Konow, S. (1916) "NMA.0007999 - De första turisterna". *Svenska Turistföreningens arkiv* (hämtad 2023-03-16).

Bild 3: Fotografi. "kkk 10468 - Friluftsliv". *Kumla kommun* (hämtad 2023-03-16) <https://kk.kulturhotell.se/items/show/3491>.

Bild 4-25: Fotografi, eget.

Bild 26: Fotografi. Princen, B. (2011) <https://divisare.com/projects/184696-studio-anne-holtrop-bas-princen-trail-house> (hämtad 2023-04-29).

Bild 27: Fotografi. Berndtson, H. (2015) <https://www.dezeen.com/2015/07/07/mikkel-kjaergard-christiansen-jesper-kort-andersen-around-pavilion-circular-wood-rosenborg-castle-copenhagen/> (hämtad 2023-04-29).

Bild 28: Fotografi. Reiulf Ramstad Arkitekter. (2020) <https://www.archdaily.com/953820/house-of-grain-reiulf-ramstad-arkitekter>(hämtad 2023-04-29).

Bild 29: Fotografi. Olsson, M. (2016) <https://www.archdaily.com/796719/viggso-arrhov-frick-arkitektkontor> (hämtad 2023-04-29).

FIGUR

Figur 1: Emmelin, I. Fredman, P. Lisberg Jensen, E. & Sandell K. (2010). Ss 55. *Planera för friluftsliv*. Carlssons.

Figur 2-3: Eget material.

LUNDS
UNIVERSITET